

KODAK GRAY SCALE

C	Red-Filter Negative	Cyan Printer	M	Green-Filter Negative	Magenta Printer	Y	Blue-Filter Negative	Yellow Printer
----------	---------------------	--------------	----------	-----------------------	-----------------	----------	----------------------	----------------

	.10	.30	.50	.70	1.00	1.30	1.60	1.90
--	-----	-----	-----	-----	------	------	------	------

black	3-color	white	cyan	violet	magenta	primary red	yellow	green
-------	---------	-------	------	--------	---------	-------------	--------	-------

KODAK COLOR CONTROL PATCHES

These colors have been selected as representative of those inks commonly used in photomechanical reproduction.

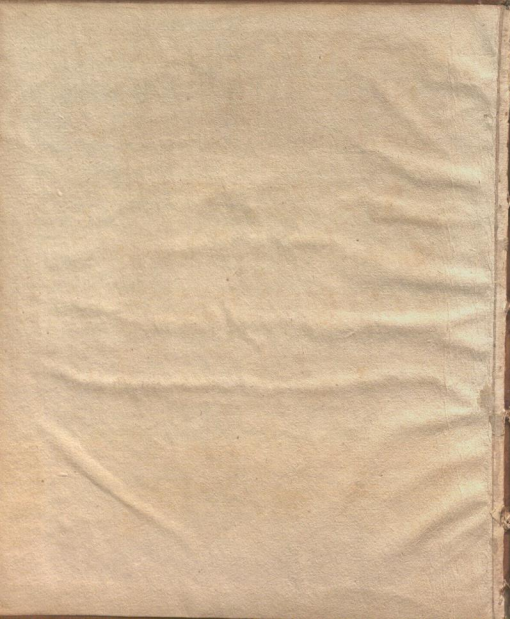

87.

XIX.

~~XIX~~
62 61

OPYKTOΓΡΑΦΙΑ
HILDESHEIMENSIS.

SIVE

ADMIRANDORUM FOSSILIIUM.

QVÆ

In tractu Hildesheimensi reperiuntur,

Descriptio

Iconibus Illustrata,

Cui addita sunt alia de calculis, de fontibus, &c.

à

D. FRIDERICO LACHMUND

Hildesh. Patrici h. t. Practico.

HILDESHEIMII.

Sumptibus AUTORIS,

Typis viduæ JACOBI MÜLLERI.

Anno M. DC. LXIX.

REVERENDISSIMO ATq; ILLU-
STRISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO,

D. MAXIMILIA-
NO HENRICO.

ARCHI-EPISCOPO COLONI-
ENSI, SACRI ROMANI IMPERII
PER ITALIAM ARCHICANCEL-
LARIO ET ELECTORI, EPISCO-
PO HILDESHEIMENSI ET LEODIEN-
SI, ADMINISTRATORI BERCHTESGA-
DENSI ET STABLENSI, UTRIUSQUE
BAVARIÆ, NEC NON SUPERIORIS PA-
LATINATVS, VVESTPHALIÆ, ANG-
RIÆ ET BULLIONII DUCI, COMITI PALA-
TINO RHENI, LANDGRAVIO LEUCTEN-
BERGENSI, NEC NON MARCHIO-
NI FRANCHIOMON-
TANO &c.

Domino meo clementissimo.

REVERENDISSIME AC IL-
LUSTRISSIME PRIN-
CEPS ELECTOR,

DOMINE CLEMENTISSIME,

Onumenta historiarū cūm
Sacrarum, tum profanarum
si perlustramus, invenimus
paucos ē Magnatibus, Regi-
bus, & terrarum Dominis
doctos doctorumq; fauto-
res, multò pauciores verò *Physica* seu *natu-
ralis scientiæ* studiosos fuisse, qvòd tamen di-
gnitati ejus nihil derogat. Tanta enim di-
gnitas illius est, ut nulla scientia, nulla sapien-
tia, Theologiam si demas, diviniò sit *scientiæ*
hac *naturali*. Per hanc gentiles eò usq; ve-
nere pietatis, ut DEORUM plena esse omnia
dicerent. Sapiens *Seneca*, qvoties per occulta
naturæ ibat, divina se tractare solebat glo-
riari.

Ad sacrum Codicem qvòd attinet, ē Ve-

DEDICATIO.

teri Testamento, ut vocant, constat, primum hominem, mundi totius Dominum, in beata illa innocentiae conditione in hac inprimis ingenium suum exercuisse. DEUS enim Optimus Maximus, adductis omnibus terrae animantibus, nomina ab Adamo postulabat, ut periculum faceret naturalis scientiae, quam digitis Omnipotentiae suae Ei inscripserat. Præterea illud nos certiores facit de Salomone, Rege omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt, sapientissimo, quod ille locutus fuerit de arboribus, de cedris Libani usque ad hyssopum, qui è muro crescit. Locutus etiam fuit de pecoribus, de avibus, de vermibus, de piscibus, sine dubio etiam de metallis, de gemmis & auro ex Ophir. Profanas historias si volvimus, perspicimus eas testari de Alexandro Magno, totius ferè orbis domitore, de Mithridate Ponti Rege, de Diocletiano Romanorum Imperatore, & de Francisco I. Galliarum Rege, illos *naturalis historiae & Physi-*

DEDICATIO,

Physicæ cognitione magnopere fuisse delectatos.

C. Octavianum Augustum Imperatorum laudatissimum etiam constat hanc maximi fecisse, ut testis est *Suetonius* C. LXXII. Sed quid opus est externas historias hinc ruminari & animo repetere? Quàm studiosa *naturalis Philosophia* & *Chymia* sit TUA REVERENDISSIMA ET ILLUSTRISSIMA CELSITUDO, & quàm clementissimo affectu prosequatur *Physicæ* & *rerum naturalium* curiosos, non tantum testis locuples est fama publica, sed etiam aliquot præcipui Ministri & Grammatophylacii Antistites, per quos *Illæ* me clementissimè monere & jubere, & currenti, quod ajunt, calcar addere voluit, ut strenue pergerem in studio hoc rariora illa in Episcopo hac TUA perquirendi & investigandi. Quæ causa etiam me incitavit, ut non dubitem has meas observationes Reverendissimo & Illu-

DEDICATIO.

strissimo NOMINI TUO humillimè de-
 dicare & consecrare. Si enim in Veteri Te-
 stamento primitiæ frugum cum omni primi-
 genito, offerendæ erant DEO & Sacerdoti-
 bus, quidni primitias laborum & studiorum
 meorum, & in his præcipuè subjectis Oris re-
 peitorum & observatorum, TIBI, Summo
 Magistratui nostro, qui DEI vices geris, &
 Episcopo nostro, & Patriæ nostræ Patri lauda-
 tissimo offerrem? Mirandum sanè est, TE in
 tanto fastigio, totq; Provinciarum subjecta-
 rum curâ implicatum ad hæc studia animum
 demittere. Nempe hoc commune habes,
 REVERENDISSIME ET ILLU-
 STRISSIME PRINCEPS ELE-
 CTOR, cum Potentissimis Regibus hodi-
 ernis Magnæ Britanniæ & Daniæ, CARO-
 LO II. & FRIDERICO III. & cum
 aliis Magnis Principibus, quòd omni bonæ do-
 ctrinæ & doctis faveas, eosq; foveas & tuearis.
 Magnatum Patrocinio hætenus floruit & ad-
 huc

DEDICATIO.

huc floret *Germanica* nostræ *Lingvæ societas*
frugifera, cujus vel ipsi etiam Magni Duces
 pars magna fuerunt. Floret jam in *Britan-*
nia Experimentale Regium Collegium, per
 Regiæ Munificentiaæ Liberalitatem in sapien-
 tia, & præcipuè *naturalis scientia* Antistites.
 Floret in Germania nostra, illustrissimorum
 Principum Patrocinio, *Collegium naturæ cu-*
riosorum, ad indagandam, per experimento-
 rum certam viam secretioris naturæ recessus.
 Quæ quum ita sint, à REVERENDISSIMA ET
 ILLUSTRISSIMA CELSITUDINE TUA hu-
 millimè peto, ut, sicut Artaxerxes Longima-
 nus rustica dona non sprexit, hunc Tractatum,
 quantumviscunq; is est, clementissimè & sere-
 nâ fronte accipere, illumq; & me humilli-
 mum clientem & subditum contra omni ca-
 villationes defendere & propugnare ne dedi-
 gnetur. Faxit DEUS Optimus Maximus,
 ut REVERENDISSIMA ET ILLU-
 STRISSIMA TUA CELSITUDO,
 publi-

DEDICATIO.

publico Imperii bono, per diu vivat & floreat,
ut sub tutela augustissimarum Ejus alarum
porro pretiosâ pace & otio, quod neq; gem-
mis, neq; purpurâ, neq; auro venale est, ut ca-
nit *Horatius*, salvâ optatissimâ Patriâ, perfrui
possimus. Dabam in Musæomeo, die
S. MATTHIÆ festo, qui etiam est dies
GINERUM & XXIV Febr. Anno
M. DC. LXIX.

Reverendissime Illustrissime

PRINCEPS ELECTOR, DOMINE
CLEMENTISSIME,

T. CELSITUDINIS

Humillimus Clienſ & Subditus

Fridericus Lachmund D.

Natu-

AD CURIOSUM LECTOREM.

Naturam videmus semper operationes suas exercere, & nunquam esse otiosam in Regno Minerali, ita, ut ferè quotidie nova miracula, illis, quæ in Regno vegetabili & Animali producuntur, similia exhibeat, & licet vitam dare nequeat, tamen idealiter, secundum artem pictoriam, vel sculptoriam, tum in metallis, tum in aliis fossilibus repræsentet. A Rege Naturæ Redemptore nostro JESU CHRISTO, & Christianis, qui ab ipso nomen habent hæreditarium, auspicabor. Christi effigies tum in metallis, tum lapidibus, eleganter à natura sculpta & picta, ex intimis terræ penetralibus eruitur.

Narrat Joh. Prætorius in der Neuen Welt-Beschreibung pag. 224. Imperatorem Romanum Anno 1665 pretio aliquot mille uncialium emisse cimelia, & cum his margaritam tam concinnè à natura elaboratam, ut puerulum Jesum repræsentet. Idem pag 227 refert, quòd Legatio Persica ante paucos annos nostro Romanorum MONARCHÆ inter alia Regia munera dono dederit Achaten aureæ cruci infixum cum effigie Mariæ & puerulo Jesu. Variæ autem & elegantissimæ B. Virginis figuræ, à natura lapidibus impressa, filium brachiis tenentis sunt apud Kircher. mund. subterr. Tom. 2 pag. 31. 36. 44. & 49. ex quibus quæ in Templo S. Petri Romæ conspicitur ad dextram, unius, ad sinistram verò trium Angelorum vestigia spectantur.

AD CURIOSUM

Christus verò crucifixus cum spinea corona à natura ex puro argento elaboratus repertus in Hercynia Sylva, in monte Andrea, in fodina Samson vocata *Zeiler*. Topograph Bruns. & Lunab. pag. 44. Tempore Joh. Frider. Elect. Saxon. Lapis est effossus, representans Christum crucifixum, Johannem & Mariam adstantes. *Coler.* de piscib. Ticini, quod vulgò Pavia dicitur, in Monasterio Carthusianorum, & Venetiis in Templo S. Georgii Marmor Christum crucifixum exhibet. *Ambrasin* apud *Kircher*, lib. 8 mund. subterr. Pontificem Romanum barbatum cum triplici corona. *Agricola* lib. x foss. S. Joh. Baptistam, Hieronymum, Sacerdotem, Heroïnam, Hominem palliatum, pileatum, Rusticum pileatum *Kircher*. l. c. Lutherum *Sachsf. Gammarol.* pag. 153. Pyrrhi Regis Achaten novem Musas cum Apolline citharam tenentem multi ex *Plinio* notârunt. Viri autem parvam statuam infantem humeris suis sustententem ex argento à natura factam, & *Snebergi* olim effossam *Agricol.* l. x foss. Item ex argento homo cunicularius habitu metallico portans alveum metallo plenum longitudine digiti fuit inventus in Hercynia Sylva, in monte S. Andrea, in fodina Gratia Dei nominata *Zeiler*. l. c. Animalia etiam Quadrupedia, volatilia & Aquatilia tam integra, quàm eorum partes, natura producit, & ut plurimum horum naturæ lusus reperitur in lapide fissili arario Islebiano, quemadmodum talis cum nativa piscis imagine, quem ex liberali donatione Magnif. Excellentiss. & Curiosissimi Dn. D. JOH. DAN. MAJORIS jam Professoris & Pro Rectoris

LECTOREM.

Æoris in novâ & Illustri Academia Kiloniensium celeberrimi teneo, Musæum meum ornat, nec non omnis generis Testacea. Præter animalia etiam Sol, Luna, Stellæ, quatuor Elementa, figuræ Mathematicæ, Geometricæ, Alphabeti Literæ, Civitates, Sylvæ, Arbores, item lignum, Vitrum fossile, &, quod magis est mirandum, Caro fossilis. De his omnibus eleganter *Kircher.* lib. 8 mund. subterr. In Moravia etiam Thus Myrrha olim effossa, & ex hac hominis statua à natura formata, quæ tamen nil nisi Myrrha fuit, *Mercat.* Atlant. min in descript. Morav. Sed hæc sunt extra nostras oras.

In priori Seculo multa & rara fossilia à *Valerio Cordo* etiam in Tractu Hildesheim. reperta & ab *Agricola* lib. de nat. fossil. aliis mixta sunt & notata. Opera pretium itaq; esse duxi, hæc omnia in unum Tractatum colligere. Hunc in quatuor sectiones distinxî, quarum *Prima* continet Terras, *Secunda* succos concretos, *Tertia* lapides, *Quarta* fontes; Metalla enim non reperi. Ut autem de his fossilibus certior fierem, ipsemet diligenter montes, valles, lapidicinas & Sabuletum inter urbem & arcem Steurvvald, per longitudinem & latitudinem aliquoties permeavi & perquisivi, & non solum, exceptis paucis, illa à supra citato *Agricola* notata, sed & alia rariora inveni, ut lapidem, quem pag. 57 ad *Encrinum* retuli, hætenus, quod sciam, à nemine descriptum aut depictum. Figuram quidem haud ab similem ex *Bauhin.* histor. Baln. Bollens. cum doctissima de horum fossilium genesi epistola Oryktographiæ meæ

AD CURIOSUM LECTOREM.

præfixa, ad me misit Scrutator mineralium & aliorum
ad Medicinam pertinentium indefessus, & amicus co-
lendus, suprà nominatus Dn. D. Major, sed materia
est diversa; hujus enim est lapidis Pyritæ arofi, illius
verò Trochitæ vel Judaici. Ut autem melius possent
cognosci, icones addidi. Quæ quantum lucis allatu-
ræ sint Lectori, quivis prudens, vel metacente, facile
poterit existimare. Vera quippe sunt, quæ Romanæ
fidicen Lyre *Horatius* habet in Arte Poëtica:

*Segnius irritant animos demissa per
aurem,*

*Quàm quæ sunt oculis subjecta fide-
bus, & quæ*

Ipse sibi tradit spectator.

Ideoq; hac in re sumptibus non peperi, quum nul-
lum mihi sit dubium, quin Curiosus Lector ex illis sit
aliquam capturus voluptatem. His, Lector benevole,
velim ut sis contentus, & si plura à me reperiantur, in
posterum etiam à me plura expectes. Vale, & de
meo labore dextrè & sine felle judica. Dabam Hil-
desheimii a, d. XXIV. Febr. Anno M. DC. LXIX.

*Nobili, Excellentissimo, Expe-
rientissimoque*

**DN. D. FRIDERICO
LACHMUND,**

Medico practico, & summo Decoru Inclytæ

Urbis suæ Hildeshelmensis,

AMICO VETERI,

Sincerâ fide perpetim colendo,

S. P. D.

QUò plus hue usq; veritus sum, ne diuturnum
adeò, de quo meritò qvereris, silentium me-
um, sed profectò ex impedimentis eloquio
pluribus exortum, Insolentiæ ac incivilita-
tis, nescio cujus, me tandem suspectum redderet; hoc
magis gaudeo, Te ita constanter me amare, ut quasi
nunquam offensus, missis identidem huc dulcissimis
literis Tuis, ante bihorium acceptis, h. e. exemplo, do-
ceas, nullatenus verum fuisse, qui aliquando potest de-
finere, Amorem. Ut itaq; ante novennium circiter,
non inter pocula forsan sapidissimi vini Vicentini,
aut Patavini Panis dulcedinem, sed inter meras Natu-
ræ, cu-

re, curiositatem nostram valdopere irritantis, illecebras, & literata colloquia, consuetudo nostra semel coaluit; ita quidvis ab illo tempore egisti ac passus es, quò minùs vel privatim Tu à studio hoc, proprio certè ac perjucundo, per illaplas quantum vis variarum rerum vicissitudines, diripereris, vel eminùs etiam Ego tantundem abstraherer è Tuo Animo, quantum corpora nostra disjunxit arbitrium Fati & distantia Locorum. Enimverò certo certior sis, me ita virtutes Tuas ac Amicitiam semper æstimasse, ut quidvis perdere malim ex seriniolis meis, quàm LACHMUNDUM TE ex Corde meo, quantumcunq; etiam ad silendum, inevitabilis ærumnarum Rigor me ad hunc usq; diem compulerit. Quo tandem labores quosvis vicit delicatissima Tui memoria; ac, ne porrò facilè quid obftet, positis ad latus moris quibuslibet tali pacto, sed breviter, me ad literas Tuas novissimas, respondere fecit: Gaudeo, Te rursus Patriam elegisse, constantiorem futuram in posterum conditionis Tuæ sedem, & spectatricem Virtutum T. per excellentium. DEO primum, Parentibus alterum, proximum cultum his, Patriæ utiq; debemus; si cætera scil. sint paria. Hinc seriò Tibi gratulor, quòd non intacta ampliùs jacere, sed transire demùm in Lucem publicam, ex subterraneis suis Umbris, memoratu certè dignissima, Mineralis Naturæ, in Territorio Vestro, Munera effeicis; Plinimq; æmulatus, Mundum in Visceribus suis visitas: quæ quòd ab aliis quoq; inquiri debebant æquali industria, nec producta ab iisdem in aprium sunt, pudeat pro-

at propemodùm ipsos, quod peregrina fortè magis,
 quàm domestica sectantes, Tibi soli ac primo omnem,
 hâc ex parte, Gloriæ palmam reliquerunt. Sine du-
 bio multa, ob affinitatem argumenti ac loci, inciden-
 ter tractabis de specu Baumannicâ, quâ non est memo-
 rabilior in universo orbe. Sicq; affatim compensa-
 bis, quod â me fieri huc usq; nequii, etiam si cogita-
 ram, de eadem quoq; promere aliquid. Meritò enim
 Tibi primas defero, ejus antea toties Autoptæ. Ac
 in eo, quod quæris, facillimè conjecturæ Tuæ perspicu-
 cissimæ assentior, dum inter lapides illos selectiores, in
 ligno adumbratos, quos Erudito tuo de Fossilibus
 Hildesheimensibus Tractatui inseres, seorsim mihi
 missum, constantemq; ex multiplici ac longâ, ordina-
 tâq; serie, tessellatim sibi superincumbentium, atq;
 cuspidibus suis semet excipientium, lapillorum pen-
 tagonorum aut sexangularium, ad Encrini speciem ali-
 quam, Boëthio aut Laëtio dictam, refers: ulteriùsq;
 pro recepto Tuo in Me Amore, quæris, de retali quid
 sentiam? Ad quod ingenuè ut respondeam, fateor,
 nunquam antea vel ex Lectione Autorum, vel propriâ
 observatione, de Fossilis hujus genere quicquam mihi
 constitisse. Evolvi quàm diligenter diligentissimum
 Mineralis Historiæ Compilatorem Ulysses Aldrovan-
 dum, (vel continuatorem potiùs Ejus, Ambrosinum,) in
 Museo Metallico, figuris rerum Fossilium longè plu-
 rimis referto; nihilq; inveni, quod huc dextrè reduci
 valeat. Inquisivi, quantum per Temporis rationem
 licuit, in aliis; sed æquè frustra; donec apud Joh. Bau-
 hinum

hinum lib. 4 histor. Balnei Bollenfis, cap. i pag. 44 figuram, tuæ utcunq; analogam reperi, cum subscriptione: *Pyrites Aërosus botrites cristatus*. Amplius, verbum additum non est. Cristatum tamen vocari puto, ratione angulosorum corporum, contrapositionum sibi, serieq; cristatâ sibi arctissimè incumbentium. Commodumq; duxi, figuram ipsam ex Autore delineare, quantum rudi eqvidem calamo, ac festinanter potui, quam hîc habes.

Sententiæ Tuæ suffragium aut refragium, avidè desidero. Intereâ quod speciem ac genesin lapillorum ejusmodi attinet, ex pluribus minoribus sibiq; invicem conformibus, quasi coagmentatorum; salvâ Tuâ de iisdem censurâ, existimem, vix tutò referri posse ad petrefacta, cum valdè obscurum sit, an ulla Animalium aut stirpium pars talem unquam figuram, partiumvè connexionem habuerit! Quin simulacra illa Alveolorum mutuâ cuspidum insertione semet excipientium, conspicuorumq; in lapide, de quo quæris, sicut alias
etiam

etiam lapidum figuras, puto, simpliciter peti debere, ex certo, primigenio, & quasi specifico regimine salium, concretionis in Mineralibus Autorum, quatenus juxta conniventiam, aut virtutem radiativam eorum, modificentur figuræ Fossilium, dum materia ipsorum tenerrima adhuc est, & sabuli semiliquidi, æqvabilis, salium præsentia irrigui, & ad recipiendam qualem-cunq; faciem externam indifferentis, conditionem habet. Hoc modo intra gremium Terræ articulantur, ut sic dixerim, Cornua Ammonis, Trochitæ & Entrochi; hoc modo Crystalli é matricibus suis erumpunt conicè; hoc modo Fluores metallici, varii generis, in Misniæ fodinis, ac alteribi, in corpora plura pyramidalia facilè friantur; & Lyncurii, vel Belemnitæ ab axe per medium excurrente, circumquaq; de se propagant æqui-expansos in ambitum radios; ut ex chymicæ Artis regno de Regulo Martis stellato nil adducam. Hæc omnia, nisi insigniter erro, valdopere consistunt in antè-dicto certorum salium regimine. De quorum primigeniis figuris, & corporum inde resultantium, nominatim figurâ hexagonali, cubicâ pentagonali, octaëdricâ, rhombicâ, in sale cornu Cervi, in Nive sexangulari, in Crystallo, Smaragdo, Adamante, Vitrìolo, caulibus, floribus, & foliis stirpium, alveolis Apum, Nitro, Sale gemmæ, & Vulgari, pereruditè, prolixèq; agit Wilhelmus Davissonus part. 4. philos. pyrotechn. cap. 30 pag. 184 seqv: paulò brevius autem Kircherus, de Radiatione lapidum, ut in polygonas degenerent figuras; lib. 8. Mund. subterr. sect. I c. 8 pag. 25. b.

& omnium brevissimè Kergerus, lib. d. Fermentat. fecit. I. cap. 5. pag. 33. de salibus, figuram suam exactè observantibus; ut alios non tangam. Abrumpendum enim jam mihi Epistolæ filum est, & animus aliis curis dandus, in tantâ penuriâ temporis, quod accedendo transit, & à quovis mihi eripitur, quicumq; vult. Quapropter festinationi dabis, si quid palato tuo aut expectatione minùs dignum invenies, de candore meo cæteroquin, & Amore officiosissimo perpetim securus. Quod superest, DEUM precor, ut vivas ac floreas, Præclarissime Vir, utq; perennes feliciter in magnum Tuorum decus, splendorem Patriæ, rei literariæ augmentum! Scribebam Kiloni, die XII Novembris Anno Christi 1668.

Ampliss. Nominis T.

Cultor sincerus, & Amicus officiosissimus, dum vivo,

JOH. DANIEL MAJOR, D.
Anatom. & Botan. P. P. Reverendissimi & Serenissimi Episcopi Lubec. Medicus, & h. t. Academia Kiloniensis Pro. Rector.

Nobi-

tum quæ Ipse in Patriæ nostræ Hildesheimii tractu perquisivisti & investigasti naturæ scrutator curiosus.

Hujusmodi sunt sceleta varia quadrupedum, volatiliū ; Item hominis adulti & infantis XIV dies nati. Præterea hirundo & emberiza, ambæ niveæ, & alia ad Anatomen spectantia perrara. Metalla insuper, mineralia, lapides & gemmæ. Item artificiosa ; ex gemmis, nempe achate, jaspide, sardâ & lapide lazuli, avis, opere Musæico, ut vocant, eleganter disposita ; Cymba Grönländica ex corio phocæ, cum remo, & vestis ex avium maritimarum, vel potius marinarum, exuviis. Inprimis autem antiquitates & numismata non tam multitudine, quàm vetustate rarâ sunt notanda & prædicanda. Inter cætera spectatu dignissimus est ex ære numus Menenii Agrippæ, Consulis Romani, cujus tempore floruit Hippocrates, qui inter Medicos Græcos familiam ducit, & Philosophus Democritus, qui semper risisse legitur, hominum nempe stultitiam, ante natalem Servatoris nostri ferè ccccxlii. Vid. Agell. N. A. Lib. XVII. C. XXI. Ex argento notatu apprime dignus est Siclus Abrahami cusus, non fusus, cum Hebraicis literis *Aleph* & *Schin*, quæ notant *Abrahamum* & *Saram*, item vocibus *Zaken* & *Uskena* i. e. Senex & Vetula. In altero latere *Jod* & *Resch*, quæ denotant *Isaacum* & *Rebeccam*, cum his voculis, *Bachur* i. e. juvenis, & *Ubsula* vel ut aliivē BETHULA, i. e. Virgo. De hoc Siclo *Abrahami* etiam eleganter Johannes Matthæus in Sarepta sua. Ex quibus liquet, Abrahamum hunc numum cudi curasse, in sui, Uxoris, filii & nurûs memoriam, ut putant Judæi.

Ex auro spectabilis est numus Zenonis, Imperatoris in Oriente, sub quo res literaria & studia maximum ceperunt detrimentum, profectum ex incendio, quo Constantinopoli *centum & viginti millia librorum* conflagrârunt. Quo vix flebilius forsan incendium fuit, post Regis Agyptiorum PTOLEMAEI PHILADELPHI illam celeberrimam & toto orbe notam *Bibliothecam Alexandrinam, in qua septingenta millia voluminum fuisse* narratur, tempore C. Julii Caesaris miserrimè combustam. Alia rariora, quibus Musæum tuum est ornatum, jam non tangam. Crede mihi, Tractatus hujus editio non tantum Reverendissimi & Illustrissimi Episcopi nostri, Electoris Colonienſis &c, qvi, uti etiam Rex Daniae & Norvegiae Fridericus III, & Dux Holſatiae, p. m. quorum Naturæ Technicothecæ, ut vocantur, laudibus in cœlum extolluntur à Cl. Th. Bartholino & D. Sachs à Lovvenheim in *Gammarologia C. III p. 49.* huic studio naturæ rariora investigandi & perquirendi clementissimè & magnopere favet, clementiam porro & gratiam, verum etiam permultorum naturæ curiosorum benevolentiam Tibi conciliabunt, eorumq; amicitiam Tibi parient. Zoilos, seu momos, vel Midæ asseclas, qvi ipsi nihil boni edere possunt, & aliis tamen invident, ut canum latratum, non curabis: *Invidia enim comes est virtutis.* Pudeat illos, qvi optima sua nonnunquam inventa edere nolunt, & ea orbi literato & seris nepotibus invident. Laudabiliter hac in re seqveris vestigia *Agricolæ*, & magni nominis Jesuitæ, *Athanasii Kircheri*, qvi non tantum

Vid. G. P.
Harsd.
Jotham,
c. VI.

aliis suis egregiis scriptis, qvalia sunt, Ars Magna lucis
& Umbræ, Obeliscus Pamphilius, Oedipus Ægyptia-
cus, Itinerarium Extaticum cœleste & terrestre, Arca
Noæ, Turris Babel, sed etiam carissimo & doctissimo
opere *de Mundo subterraneo* edito, ut etiam notat ipsius
PRÆNOMEN, consuluit nominis sui IMMORTALI-
TATI, Qvòd si enim homo peregrinus *Agricola* pa-
triam nostram historiam de fossilibus intactam sibi re-
linqvendam non putavit, nefas esset, à filiis & incolis,
qvi harum rerum *ἀντίοιτοι* & oculati testes esse pos-
sunt, istas negligi & non curari. Sed nolo plura ad-
dere. Fac valeas, & in studio hoc rariora perqvirendi
pergas, qvòd TE efficiet postgenitis clarum. Dabam
è Muséo Hildesheimii A. O. L. MDCLXIX. die festo
Cathedræ Petri, qvi est XXII Febr.

Nob, Clarissime & Experientissime

Dn. D.

T, observantissimus

Fridericus vom Hagen.

IN-

INDEX SECTIONUM ET CA- PITUM.

SECTIO I. DE TERRIS.

CAP. I.	De Marga & Medulla,	pag. 1
II.	De Argilla,	2
III.	De Terra Fullonum & Tripela.	4
IV.	De Creta nigra, Rubrica & Ochra.	5

SECTIO II. DE SUCCIS CONCRETIS.

CAP. I.	De Sale & Nitro,	6
II.	De Alumine & Vitriolo,	7
III.	De Sulphure & Bitumine,	8

SECTIO III. DE LAPIDIBUS.

CAP. I.	De Saxis.	9
II.	De Silice, Pyrite & lapide Lydio.	11
III.	De Marmoribus.	14
IV.	De Gypso & lapide speculari,	16
V.	De Hæmatite & Schisto.	17
VI.	De Morochto & Galactite.	18
VII.	De lapide Samio simili, & Cry- stallo,	19
VIII.	De Armatura.	20
IX.	De Brontia & Cerauniâ,	21

X. De

INDEX.

X.	de Belemnite.	24
XI.	de Aërite & Ostracite.	29
XII.	de Cornu Ammonis, lapide Novæ lunæ figurâ & Hephæstite.	33
XIII.	de Hieracite, Perdicite & Ophite.	36
XIV.	de Ammonite & Rhombite.	37
XV.	de Cochleis & Conchis lapideis.	39
XVI.	de Trochite & Entrocho.	52
XVII.	de Encrino & Pentacrino.	57
XVIII.	de Pentagono, Hexagono & Triskæ- decagono.	58
XIX.	de Trabibus lapideis & Ebena Fos- sili.	60
XX.	de rebus petrefactis.	61
XXI.	de Osteocolle, Enosteo & Unicornu fossili.	67
XXII.	De Calculis hominum	70

*SECTIO IV. DE FONTIBUS NONNULLIS,
QUI PRÆTER VULGARES IN NOSTRO
TRACTU REPERIUNTUR.*

CAP. I.	De Salinis.	76
II.	De fontibus annonæ caritatem præ- nunciantibus.	76
III.	De fontibus malè olentibus & lethi- feris.	78

F I N I S.

S E-

SECTIO PRIMA

DE TERRIS

CAPUT I.

De Marga & Medulla.

*M*arga Margel est terra pinguis & spissa, utilis ad agrum foecundandum. Variæ autem reperiuntur species, alia enim Terrena, alia Tophacea, alia Arenacea: quæ rursus differunt colore, lavore, asperitate & figurâ, de quibus Agric. lib. II. de nat. fossil. In nostro Tractu, quâ itur versus Occasum, & Inneram fluvium, in radice collis Columbina: *Columbina* Alfelda in radice montis, qui est, versus ortum æstivum, Tophacea candida: Agric. l. c. Item candida arenosa friabilis Kentman. pag. 5. Candida & lapidosa in lapidicina Galgenbergica, quæ exinde nomen sortita est, & vocatur nostro idiomate de Mervel, Kuhle. *Candida* *Tophacea* *Arenosa* *Lapidesa*

Medulla Saxi, Medulla lapidea, Stein/Margel est species margæ, & quasi terræ quidam adeps, aut veluti glandula in corporibus ibi densante se pingvedinis nucleo: & interdum ita fluida & alba, ut medullæ ossium ani- *fluida*
mantis

*mantis non dissimilis videatur esse; sapius est dura, quæ
pota, sanguinis per ora venarum profusionem sistit;
omninoq; quas Samia vires habet. Reperitur in ve-
nulis commissurisq; saxorum, tum maximè in ipsis in-
cluditur saxis Agric. l. c. in Lapidicina am Stein Berge;
& in Galgenbergica, candida farinaria Wehl. Erde/ fari-
næ enim instar subtilis est. Ibidem candida dura. Et
in Gaude lapide dura, friabilis, varians colore.*

*farinaria
dura*

CAPUT II.

De Argilla.

Argilla

Argilla, Terra singularis, Thon/ Haffner oder Töpfer-
Erde/ est terra tenax, quæ in quamvis partem du-
cta, non abruptitur, neq; exsiccata dehiscit: Va-
ria autem sunt genera; quædam enim nobiliores sunt,
& tenuius duci possunt, quædam minus, secundum
quam & vasa, quæ ex iis fiunt, differunt: apud anti-
quos nobilis fuit Samia, cui quo ad substantiam similis,
non longè ab Hasda pago ad molam frumentariam re-
peritur in loco abrupto Agric. lib. v. fossil. viliores, item
vilissimæ, ex quibus lateres fiunt, passim in toto tractu
nostro.

*Terra Sa-
mia*

Ex argilla etiam Ægyptii olim *Idola* conficiebant, &
in singulare sanctitatis testimonium, Cadaveribus
exenteratis & balsamo oblitis unà cum aliis rebus in-
cludebant. Tale ab Antiquario Patavii accepi glesto
coeruleo incrustatum, in parte anteriore & postero-
re characteribus subnigris Ægyptiacis ornatum, caput
peplo

peplo est cinctum, cuius Symmata anteriora per scapulas ad pectus dependent, à tergo verò unum grandius & oblongum ad talos usq; demissum est, à mento dependet barba, in utraq; manu hamum sustinet, reliqua pars corporis videtur panno quasi involuta. In gratiam curiosorum Idoli iconem, qvoad figuram & magnitudinem, apponendam esse autumavi,

*Idolum
Isidis*

CAPUT III.

De Terra Fullonum & Tripela.

Terra fullonum,

Cimolia.
Smeētis.
Sarda.
Umbra.

Terra fullonum Wasch, Erde / Seiff, Erde / Fäll, Erde est terra pingvis & acris, vi abstergendi prædita, utilis ad sebum è vestibus eximendum. Olim è Cimolo, una è cycladibus insula, Sardinia & Umbria, à quibus nomen *Cimolia* (quæ ob singularem abstergendi vim *Smeētis* dicebatur) *Sarda*, *Umbra* habent, afferebatur, & erat in usu; hodie vero *Fuldensis*, & nostra *Hildesheimensis*, quæ duplex, una candida & *Topho similis*, altera cinerea. *Agric. lib. II. fossil.*

Terra Melia,

Terra Tripoli

Reperiuntur & aliæ terræ, asperæ, vi abstergendi præditæ, similes Terræ Meliæ & Tripelæ, de quibus Mart. Ruland. lex. alchem. pag. 463. *Terra Melia* (inquit) olim ex Melo insula ferebatur, colore similis Eretriæ cinereæ, aspera tactu, crepitans derafa, pumicis modo: Vim habet aluminosam, ut vult Dioscorides, Hodie quia ex Tripoli Libyæ Africae affertur *Lapis Tripolis* dicitur. Estque ille lapis: quo solent vulgò abstergere barbitonifores pelves. Est autem pallidus in cinereo & flavo, abstergit & specula & omne quod mundum ita esse debet. In Saxonia, crebris locis, præcipuè prope *Hildesheimium*, nascitur lapis, qui respondet viribus, colore & reliquâ naturâ omnino lapidi illi *Tripoli* & *Melia* terra, Er rauschet wann man ihn anrühret / & veluti *Melia*, & *Agricol. l. c.* Paulò antè factâ mentione de *Terra Tripela* lutea dicit: reperiuntur præterea terræ, abstergendi vi præditæ, quibus alius color insidet,

det, sicut *candida* in *Hildesheimio* ad *Hasdampagum*: & ibidem *rubigine infecta*. Tales autem terræ non raro sunt asperæ.

CAPUT IV.

De Creta Nigra, Rubrica & Ochra.

Creta nigra, Schwarze Kreide/ est terræ species, quâ *Creta nigra* loco rubricæ fabri lignarii utuntur, non dissimili-
lis *Pnigite* à *Pnigeo* vico *Libyæ* *Marcotidis* appellationem trahens, modicè pingvis, rara, modò mollis, modò dura & acris, hæc madefacta, illa sicca & ex se lineas producit; reperitur in fossa *maniorum*, quâ spectat septentriones *Agricol.* l. c.

Rubrica, Rötel/ est terra rubra, quâ pictores & fabri lignarii utuntur. Petebatur olim optima ex *Cappadocia*, *Synopsis*, à *Synope* Ponti urbe nominata, *Lemno*, *Synopsis*, *Africa*, *Plinio* *Cicerculum* dicta, & *Balearibus* insulis: *Cicerculum*. Sed *Synopsis* reliquis præferebatur, quæ & Medicis erat utilis: Nunc etiam reperitur variis in locis *Germaniæ* & in nostro tractu charadra ad ascendentis dextram, glebosa, colore multum rubro, bono succo, sincero sapore, quod facile deprehendit lingua; nam ad eam admota butyri instar liquefit. *Agric.* l. c.

Ochra (voce peregrina *Sil*) *Ocher*, *Gelb* / *Berg-Gelb* / *Ochra*. est terra lutea, pictoribus nota. Quondam optima erat *Attica*, nunc effoditur in *Hungaria* & multis *Germaniæ* locis, non solum inter metalla, sed etiam in propriis venis, & ad flumen *Ocrum*, unde nomen habet, & vocatur die *Ocher* / & in nostro tractu inter urbem & an-

trum à Nani appellatum, quæ propius ad glebam luteam, quam ochram accedit: ea ex crustis constat. Item inter *Alfeldam & Eimbeccam*; qualis interdum ostracorum similitudinem refert. Et quæ itur ex *Hasdapago* ad *Oppidum Sarstedam*, reperitur fistularum similis. Ex plumbo nigro tam diu vi ignis usto, donec colorem luteum acquisiverit, fit *Ochra factitia*, quæ pictoribus pro nativa, in usu est, Germanis *Bley Gelb*. Transi- etiam *Ochra*, in fodinis & ad flumina, adusta calore terræ aut Solis, in rubricam nativam, item ex *ochra* arte adusta fit rubrica fabrilis.

*Ochra
factitia.*

SECTIO SECUNDA DE SVCCIS CONCRETIS CAPUT I.

De Sale & Nitro.

Sol.

S*AL* Salis Vulgò vocatur, quo incibis utimur, estq; vel *naturalis*, vel *artificialis*; ille à natura gignitur, vel in terra, vel extra eam; hic fit è salis fontibus, quorum aqua diu excocta in salem vertitur, uti quotidie videre licet in oppido *Salzliebenhall* / quatuor milliaria à nostra civitate *Hildesheim*. distito: item in altero *Salzdetsfurt* / quod unum milliare saltem distat.

Nitrum,

Nitrum, quod à Nitria oppido Ægypti, ubi primò fuit inventū, & olim in magna copia conficiebatur, quidam denominari putant, vocatur etiam *Sal petra*, *Sal peter* estq; species Salis, & res ipsi cognata, nascitur in terrâ sui generis, & ad muros & petras, lanuginis instar solet efflorescere, ex speluncis etiam, cameris cuniculorum & cellis vinariis & cerevisiariis, stiriæ modo, dependet, ex quibus decidens adhuc liquidum in terram, ac ibidem, instar spumæ, concrevit, propriè *Aphronitrum* dicitur: Tales stiriæ brachii ferè crassitie & longitudine candidas & translucens vidi Anno 1656. *Leodii* in magna copia, è porta S. Walpurgis dependentes. Apud nos passim ad muros & parietes conspicitur; imò interdum ab ipso corroduntur. Jam maximè in usu est, quod coquitur ex terra pura & salifugina, è stabulis & ovilibus eruta.

*Nitrum.**Aphronitrum.*

CAPUT II.

De Alumine & Vitriolo.

Alumen, *Alum* est salsugo terræ corrivatum hyeme, æstivis solibus maturatur: aliud autem natura, aliud ars facit, & quidem utrumq; ex aqua terraq; aluminosa, vel saxo aluminoso; rarò enim reperitur purum, in primis in Germania, sicut apud nos in *fossa maniorum*, quâ parte ad occasum spectant, repertæ fuerunt, pauca glebæ, nuci juglandis magnitudine: & quidem candidæ, rotundæ, cavernulis refertæ *Agricol. lib. III. de nat. fossil. item Terra aluminosa, in qua ligna &*

*Alumen.**ossa*

assa animalium orta & in lapidem mutata. id lib. vii. quæ terra aluminosa non faciliè imbris diluicur. id. lib. x.

Vitriolum

Vitriolum, chalcanthum, Atramentum sutorium
Kupfer Wasser / est quasi æris quædam efflorescentia &
vel *naturale*, quod sponte à naturâ fit ex aquâ Sory, Me-
lantheriâ & chalcitide, vel *artificiale*, de quibus *Agricol.*
lib. iii. foss. Reperitur apud nos, teste *Kentmanno* pag.
81. *Pyrites* glebosus, atramenti parens, Ein grawer Kus-
pfer Stein / daraus täglich / so er am Wetter liegt / häufig
Kupfer Wasser träufft.

CAPUT III.

De Sulphure & Bitumine &c.

Sulphur.

Sulphur, Schwefel / est pinguedo quædam terræ per-
temperatam decoctionem spissa facta, & indurata.
Estq; duplex, *Nativum* & *factitium*. *Nativum*, seu
fossile & vivum, quod & Græco nomine apyron dicitur,
reperitur non procul à nostro tractu satis elegans,
aureum & ferè pellucidum; apud nos etiam interdum,
coagulati sudoris instar, in lapidum rimis consistit;
sæpe foris lapidibus adhærere conspicitur, ut possit
decuti, tales lapides reperiuntur *in fonte sulphurato ad*
Hasdam pagum limo obducti, qui derasus & exsiccatus
sulphur est. *Agric. lib. i.* de iis quæ effl. ex terra.

Bitumen.

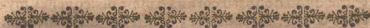
Bitumen Berg Wachs / est succus pingvis & inflam-
mabilis terræ. Est autem duplex, *liquidum* & *concre-*
tum, utriusq; aliquot species reperiuntur in nostro tra-
ctu & in vicinia.

Liqui-

Liquidum nigrum in palustribus locis, circiter tertium lapidem à *Burgedorfo*: in nigro rusum effluit è fonte, qui est in radice montis *Deßteri*, distans ab *Hannovera* circiter quindecim millia passuum, versùs meridiem, non rectà, sed ad occasum, quod bitumen clarissimæ fontis aquæ innatat. *Agric*: l. c. in nostro tractu prope *Obergam*.

Liquidum.

Concretum, cujus species est *succinum*, quod non solum ad littus maris colligitur, sed etiam è terra effoditur, ut in *Deßtero monte*. *Agric*. lib. iv. foss. *Lithanthrax*, *Carbo fossilis*, *Stein Kohl*/prope *Hemmendorffum*, in sylva, quæ dicitur nostrâ lingvâ *Osterwold*. *Cespes bituminosus*, *Torff*/prope *Hannoveram*. Terra *ampelitis*, quod vermes oculos vitium rodentes enecet, dicitur & *Pharmacitis*, quod præ cæteris terris efficacem habeat vim medendi; est terra nigra, exiguis piceæ carbonibus similis, assulatim subscissilis, æqualiter splendens *Agric*. l. c. reperitur in lapidicina *Galenbergica*.

*Concretum.**succinum.**Carbo fossilis.**Torff
ampelitis
pharmacitis*

SECTIO TERTIA DE LAPIDIBUS

CAPUT I.

De Saxis.

S*axum* est lapis magnus, ex impuriore materiâ lapidescente ortus, colore quidem vario, sed obscuro & minùs grato, ex quo interdum integri mon-

Saxum.

tes & rupes constant; sunt autem multæ differentię saxorum.

Arenarium
um.

Saxum arenarium Sand-Stein / dicitur, quod asperum & ex arenis compositum est. Aliud autem est ex crassioribus firmiter compactis, aliud ex tenuissimis, quod aliquando ita molle, ut digitis teri possit. In *lapidicinis*, quæ sunt in montibus, ante portam *Hildesh.* quam vocant *Damm Thor* / qui dicuntur à nostris *der Steins Berg* / und *der Krehla* / & passim in toto tractu.

Calcarium
um.

Saxum calcarium Kalk-Stein / ex quo violentiâ ignis calx fit. Tale candidum effoditur auff dem *Knebel* / quod varia conchyliia in se continet. Non procul ab hac lapidicina infossa in copia crescit, *Damasonium* notum *Dodon*. De floribus *calceolus Mariae*. *Helleborina* punicea seu ferruginea *Dalechamp*. *Helvetii* *Anden Ballen* nominant *Camerar.* Hort. med. p. 54. nostrates *leben Fruen Pantuffeln*.

Cinereum
durum.

Saxum cinereum durum, quo viæ sternuntur, Pflaster Stein / quod non rarò cornua *Ammonis*, conchas, mytilos & alia in se continet, eruitur prope *Hildesheim*. auff dem *Rog-Berge*.

Tophus.

Tophus, *Porus Toffstein* / *Tugstein* / est porosus & foraminibus plenus, unde levitate pumici ferè similis est, intra terram aliquando ita mollis, ut serrâ secari possit, & interdum cochleæ naturales in eo reperiuntur; excinditur prope *Alfeldam*.

Ostracites.

Ostracites Toppfstein / *Scherbenstein* / est species saxi crustosi, cui antrum, quod à nanis nomen habet, incisum est, vocatur vulgò à colore rubro, de *Rohé Stein* / de

de quo *Agric.* lib. 5. de nat. foss. verum (inquit) ad cutem lævigandam, & pilos amovendos convenit *Ostracites*, ita dictus, quod testæ similis sit; eum juniores Græci *λίθος* videntur nominasse, ut ab ostracorum testis distinguerent; veteres & *Ceramiten*, quum testæ habet colorem, & *cheramiden*, maximè quum eum coeruleæ bullæ cingunt; ex crustis constat, facileq; findi potest; digitis percussus, tanquam olla, sonitum edit; reperitur in vicinia *Hildesheimii*, circa antrum à nanis appellatum, colore subrubicundus. Eum tractum, ut dixi, quondam arsisse multa indicant. *Ostracites* autem exsiccat & adstringit; idcirco drachmæ pondere cum vino potus continet menstrua; ex aqua verò illitus sedat mammarum inflammationes, & ulcera, quæ serpunt pascendo, sistit.

CAPUT II.

De Silice, Pyrite & Lapide Lydio.

S*ilex* Kieselstein / est lapidis genus durissimi, variisq; coloribus, sed obscuris, à natura tincti; reperiuntur enim albi, rubri, flavi, virides, variegati: quales elegantes redux Romæ ad littus maris Adriatici collegi. Præter colores etiam variæ impressiones & figuræ, ut *Silex* apud *Kircher.* tom. II. mund. subterr. p. 31. Cui figura Beatæ virginis cum Filio in brachiis impressa. &c. Multæ species reperiuntur in *Sabuleto*.

Pyrimachus weisser Kiesel / Flusstein / est species silicis colore albo & trans lucido, plerumq; liqvabilis; ex

his vitrarii vitra, & qui artem nōrunt, facitios lapides conficiunt; reperitur in *sabuleto*, vulgò de *Sand Kühle* / & ad ripas.

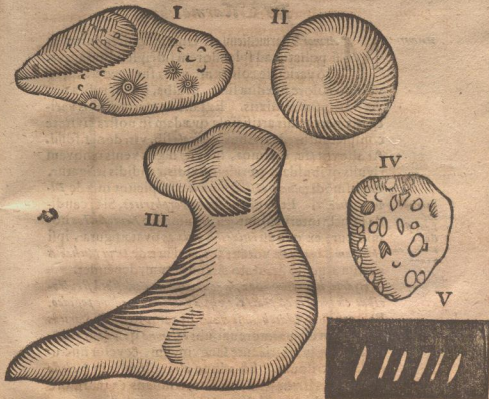
Pyrites. *Pyrites Feuer Stein* / est lapis, qui chalybe percussus copiosè scintillas ignis edit; neq; hic caret lusu naturæ, reperitur enim inter urbem & arcem *Steinwaldam* *Pyrites* conchæ figurâ, & in fossa, quæ spectat ad septentriones, ubi etiam *uva* similes reperiuntur. *Agric.* lib. x. foss.

Cotricula. *Cotricula, Lapis lydius, Heracleus*, à locis, ubi reperiebatur, ita nominatus, *Probius Stein* / est lapis, quo probatur aurum & argentum; Reperitur apud nos in rivis. *Agric.* lib. v. foss.

- I. *Silex subflavus, impressionibus quasi Solis plenus.*
- II. *Silex exactè sphericus.*
- III. *Pyrites referens avem apodem capite canino.*
- IV. *Silex cinereus multos alios parvos colore variantes, in se continens; Hi omnes reperti sunt in sabuleto.*
- V. *Cotricula; ad ripam.*

CAPIT. III.

CAPUT III.

De Marmoribus.

Marmor.

Marmor Marmelstein est lapis insigniter durus, & si polietur ad splendorem suscipiendum aptus. Pro varietate colorum, varia sunt genera, quæ vel uno colore prædita sunt, ut alba, nigra, rubra &c, vel variis simul mixtis. Ex talibus marmoribus variegatis peregrinis artificiosa quædam in nostra civitate conspiciuntur, de quibus *Agricola* lib. VII. de nat. fossil. At aliquot (sc. marmor, inquit) nigris venis tanquam rivulis quibusdam cœruleis, lividis, candidis irrigatur. Cujusmodi columna *Hildesheimii* conspicitur in æde *Divi Michaëlis*. Et paulò post; at *Porphyrites*, Si ei candida puncta interveniunt, ex argumento *Leucostictos* nominatur, ex quo est *Hildesheimii* vas ovatæ figuræ, ipsi *Hydriam Cananæam* vocant, quod in æde *Divi Michaëlis* partim argento inaurato circumdatum, dependet.

Porphyrites.

Leucostictos.

Hydria cananæa.

Hydria hæc Anno 1662. in renovatione Ecclesiæ, à structoribus ex incuria est fracta, ex qua particulam adhuc possideo. Et iterum: *Hildesheimii* verò in templo *sancti Spiritus* suggestum est marmoreum, ubi columna quædam colorem habet in nigricante sanguineum, & velut fluctuans acer crispum. Est adhuc alia columna in Ecclesiâ cathedrali, Armeniis Sûl / vocata, constans ex marmore spadiceo, de qua vid. *Henr. Meibom.* Irminisulam.

Armeniis Sûl.

Florentinum Marmor.

Præ reliquis autem maximè ludit natura in marmore *Florentino*, id enim colorum varietate jam civitates, jam

*Dendrites
Hetruria.*

Ein Milchfahler Marmel-Stein von Florenz/in
welchem ein natürlicher grauer Baum.

jam turres, montes, flumina, arbores, sylvas & nubes exhibet, non aliter, ac si ingeniosi pictoris penicillo picta essent; qualia aliquot genera Florentiæ mihi comparavi, ex quibus unum montes, rupes, prærupta turris, & civitatis rudera cum aliis ruinis representat, in nubibus verò subcinereis *crux* ignea portenti instar apparet; alterum verò lacteum, *arborem* cineream alno similem accuratè præbet; Ob singularem elegantiam, utriusq; figura adjecta est.

*Crux
Arbor in
marmore.*

*Marmor
Haldesh.*

Ad nostrum tractum quod attinet, ille, teste Agricola lib. vii. foss. marmore etiam non caret; reperitur enim in eo *marmor candidum Ebori simile*; In cinereo *candidum* effoditur ultra montem *Mauritii*, quod confractum, lapidis judaici instar nitet. In ejusdem tractus colle, & quidem in ejus radice, non longè ab *Innere* fluvio, reperitur *marmor colore varium*, sed quod semper inclinat ad cinereum, aut fuscum, ex crustis constat, ejusq; cutis, plerumq; est tuberculis plena, & rarò duabus unciiis crassior est, lapidi aut sibi ipsi attritum, cornu ulsi virus olet, sed magis sequens nigrum & quod ei subest rufum. In ejusdem tractus exteriori parte antri, à *nanis* appellati, ad ingredientis sinistram invenitur *marmor nigrum, candidum*, sed tenuissimis venis distinctum. Ibi-
Nigrum, dem etiam *rufum*, sed nigrum superiorem, rufum inferiorem locum occupat.

CAPUT IV.

De Gypso & Lapide Speculari.

Gypsum.

Gypsum, Gyps / Sparkale / est rescognata calci, sed non ita calida, calx enim restincta, humore aliquo

Ein Florentiner buntfarbiger Marmelstein / mit zerfallenen Gebäuden / worüber Wolken
und in denselben ein Creutz / gleich einem Wunder Zeichen.

quo acquirit calorem; gypsum autem restinctum non. *Ruland. lex. alchem. pag. 247.* Ex variis lapidibus variorum colorum fit gypsum, usti verò album acquirunt colorem. Reperitur apud nos gypsum candidissimo ebori non dissimile, Gyps wie ein Hellsfenbeyn. *Agric. l. v. foss. Kentman. p. 25.* in candido cinereum, quod marmoris modo nitet *Agric. l. c. glebosum molle saccharo simile, einem schönen Huets Zucker gleich / Kentm. p. 26.* quod magis terræ speciem præ se fert, quàm lapidis, etenim aded friabile est, ut digitis in pulverem teri possit *Agric. Cinereum ex multis crustis constans. Kentm. l. c.*

Eborisimile.

in candido cinereum, saccharo simile.

Cinereum.

Lapis specularis, Selenites, Glacies Mariæ, unser lieben Frauen Eys est gypso cognatus, sicuti enim arte ex lapide speculari fit gypsum, ita interdum natura contrà ex gypso facit specularem lapidem. Effoditur quidem apud nos, sed paucus *Agric. lib. v. foss.*

Lapis specularis.

CAPUT V.

De Hematite & Schisto.

HÆmatites, Blutstein / ita dictus est, vel quòd sanguinei coloris sit, vel quòd sanguinis fluxum sistat, vel quòd attritus aquariis cotibus reddat succum sanguineum. Qui apud nos reperitur, ferè semper est glebosus, & cavernulis interdum plenus. Inter antrum & charadram natura ex ostracite facit hematiten. *Agric. l. v. fossil.*

Hæmatites.

Schistus est lapis hæmatitæ cognatus, nominatur verò schistus à Gr. *σχίζω* findo, scindo, non quòd aut fissus sit,

Schistus.

fit, aut omnis facilè findi possit, ut non potest, sed quod videatur quodammodo esse fissus; mutuâ enim suarum partium compositione, quæ ligni instar recta creverunt, similis est ammoniaci sali. Gignit hos lapides Saxonia scilicet in tractu *Hildesheimio*; ultra montem *Mauritii*, & quidem in vena obliquè dilatata. *Agric. l. c.*

Ego hîc reperi lapides cinereos satis ponderosos, scissiles, figurâ variantes, quos schisti species esse puto. Reperitur etiam inter *antrum*, quod ex nanis nomen habet, & *charadram* alius *lapis fuscicoloris ammoniaci salis instar scissus*, tubercula superius habens clavorum capitibus similia: & ad *Hasdarn pagum* alius huic non dissimilis: nisi quod candidus sit, & careat tuberculis *Agricol. l. c.*

CAPUT VI.

De Morochto & Galactite.

*Moroch-
tus.*

M*orochtus*, *Milchstein*/ est lapis candidus & mollis ac facilè liqvescens, utilis vestibus dealbandis: quia usum calami scriptorii præstat, aut lineas albas, ut creta ducit, *leucographida*, quia candidus & mollis, *leucogea*, idest terra candida, quia succum emitit lacteum *Galaxias* dicitur *Agric. lib. v. foss.* reperitur in *lapidicina Galgenbergica*; unâ cum terra *Alfelda* effoditur.

*Galacti-
tes.*

Galactites Germ. etiam *Milchstein*/ est lapis Cinereus, parùm differens à *Morochto*, lacteum tamen succum reddit, gustu dulcem; eruitur è fossa arenaria, qui singulis

gulis annis ex lacteo & glutinoso succo capit incrementum, unde nonnulli magnitudine capitis pueri solent inveniri. Cum aqua vel vino lac auget. *Agric. l.c.* Infantium collo alligatus salivam facere dicitur & in ore liqvescere, memoriae tamen nocere *Plin. Gal. Etites niger*, cotibus attritus succum lacteum reddit: *Niger.* erutus ex fossa arenaria *Hildesheimiana* ein schwarzer Milchstein *Kentman, p. 25.*

CAPUT VII.

De Lapide Samio simili & Crystallo.

Samius lapis, (inquit) *Agric. l.v.* foss; in terram Sami- *Samius la-*
sam reperitur inclusus, quo sua opera poliunt auri- *pis*
fices. Candidum & subdum excellere bonitate *Dioscorides* tradit: ex quo intelligimus & alterius coloris & molles inveniri, quibus assimiles sunt *Hildesheimii* lapides non longè ab *Hafda* pago ad molam frumentariam, in loco abrupto reperti. Nascuntur autem in venulis terræ pingvis & glutinosæ, *Samia*, quod ad substantiam attinet, similis. Atque hi quidem sunt cinerei aut pallidi: interdum molles, interdum subduri: plerique omnes plani, ex crustis constant, intus nitentes, extrinsecus asperi: quare etiam ipsi auro poliendo utiles.

Crystallus Crystallus à glacie nomen habet, & est gemma transparens, aquam in glaciem congelatam referens: quare aliqui ex glacie natam volunt, ut *Plin. Scalig. exerc. 119. Laurent. Pignorius Epistol. Symbol. Epistol. 15.*

quem tamen in eam sententiam trahit fragmentum
crystalli, quod vidit, in quo guttula aquæ, quæ gemmæ
penetralia obsidebat, semper saliebat, utcunq; verteba-
tur, unde aquam & glaciem sic induratum, & firmita-
tem eam accepisse putat. Vidit etiam pilos, festucas,
muscum virentem, Crystallino lapidi inclusos,

Nascuntur autem *Crystalli* ut plurimum hexagonâ,
quandoq; pentagonâ figurâ, imò globosâ & rotundâ,
qui vulgaribus duriores sunt & pro Pseudo adamante
habentur *VVorm.* in mus. pag. 99. Talis informis ante
paucos annos erutus in agro *VVincenburgensi*, & ad Il-
lustriss. & Sereniss. Electorem Coloniensem missus,
qui suum gemmarum scalptorem, in certam aliquam
figuram scindi iussit, quem Rever. Dn. Johannes Ver-
berus Sereniss. Electoris Diaconus Anno 1666. mihi
monstravit, qui cum Adamante Bohemico certabat;
magnitudo autem & figura hæc est,

*Crystallus
Hildesb.*

CAPUT VIII.

De Armatura.

*Armatura
ra.*

Armatura Ein Harnisch / ferri polito aut æris simili-
tudinem gerit, at neutrum metallum non modò
non

non est, sed ne tantillum quidem illius ex eo potest
confici: Verum est veluti naturæ rudimentum, ea me-
talla facere discentis; lapis verò, qui tandem fuerit hâc
armaturâ indutus, *Hoplites* Græcè dici potest. Arma-
ri autem solent varii lapides, ut belemnites, Cornu
Ammonis, lapis novæ lunæ figurâ, conchites &c. Et
in fossa moeniorum, quâ spectat septentriones, lapides
armaturâ sic ornati, ut auro conspersi videri possint,
Agric. lib v. foss.

CAPUT IX.

De Brontia & Ceraunia.

Brontia, *Ombria*, Lapis bufonum major, grosser Kröten
Stein / est lapis ferè dimidiati globi figurâ, rarè
oblongâ, colore modò fusco, modò cinereo, mo-
dò subviridi &c. Interdum ovi magnitudine: sed
sæpius minor: aliquibus sunt bini circuli, quasi qui-
dam moduli, à quorum superiori quinæ lineæ emi-
nentes æqualibus inter se spatiis divisæ, procedunt ad
inferiorem, quarum singulæ utrinq; striam habent:
totidem rursus lineæ eminentes à superiori circulo per
media spatia descendunt ad strias proximas. Inter
eas autem semper sunt humilia spatia quadrata. Ali-
qui verò tantummodo habent has postremas quinæ
lineas descendentes, cum multis transversis, & spatiis
non admodum longis. Reliqua autem media spatia
tota eminent, carentq; & lineis & striis: nonnulli eo-
dem modo se habent, nisi quòd linearum loco habe-
ant strias, & quòd spatia transversa enimeant, *Agric. l. v.*

Brontia.
Ombria.
Lapis bufonum major.

foss. Ego duos hic appono in *tractu nostro* repertos.
vid. fig. I. & II.

- I. *Est ex materia silicea, ex parte candidus, ex parte subfuscus, in apice modulum rose figura habens, à quo quinque lineae duplicate, quae ex parvis striis transversis constant, descendunt usque in centrum planae superficiei.*
- II. *Est major semidiaphanus, colore fusco, constat ex materia pyritae, in apice modulus cavus exstat, à quo lineae ut in priori procedunt. In utroque media spatia eminent.*

Ceraunia.

Ceraunia, Ceraunius lapis, Donnerstein/ Donner Reil/ ex eo nomen invenit, quod cum fulmine è nubibus decidere ferè omnium sit opinio: licet autem multi hoc negent, reperiuntur tamen Viri fide digni, qui observationibus suis hoc satis luculenter affirmant, inter quos Kentmannus, qui quatuor Ceraunias habuit, quarum prima Anno 1544. Vienna in domum per cellam Vinariam impetu fulminis duodecim ulnas in terram adaeta: fuit autem nigra, magna, ponderosa, formae cunei, in parte latiore perforata. Longitudine digitorum novem, latitudine quatuor, pondo trium & dimidii; huic pondere figuram & magnitudine, ut ovum ovo, similis est,

I

II

I. II.

Brentia.

III.

Cerania.

III

est, quæ exstat inter cetera rariora in museo meo. Secunda Anno 1560. Torgæ per molam, quæ à ventis agitatur, magna vi trajecta. Tertia prope Jleburgum, tribus à Torga miliaribus ingentem quercum divisit. Quarta in pago Siptio agri Torgani in arborem vi fulminis immissa. Ceraunia autem varias figuras refert, ut Pyramidis, mallei, securis, clavæ &c. Aliquando sunt perforatæ, ut suprâ illæ quatuor fuerunt, aliquando non: Colore etiam variat; est enim nigra, obscura, cinerea, lapidi serpentino similis, qualis etiam apud me est. In nostro tractu ante aliquot annos ad ripam fuit inventa nigra, quæ constat ex materia filicis, & quidem illius, qui lapidis lydii vices supplere possit. vid. fig. III.

CAPUT X.

De Belemnite.

Belemnites.
res.
Dactylus
Idæus.

Belemites à voce Græca τὸ βλήθῃ sagitta, jaculum; Dactylus Idæus, quod in monte Ida reperitur & digitum representet, Germ. Alpfchoß/Alpfstein/figurâ est sagittæ ex ampla radice in aciem tenuissimam vel obtusam desinens. Ferè omnibus à natura inest quædam quasi rima, quâ fit, ut facilius in longitudinem diffindantur. Saxones vocabulo ex Ephialte & sagitta composito nominant, potumq; contra ejusmodi suppressiones & noctis ludibria, valere dicunt, ac fascinationibus succurrere; quando pellucet Lyncurium Germ. Luchstein nominant, & ex urina Lyncis fieri falso

Lyncurium.

falsò existimant, hic paleas aliasq; res minutas, ut succinum, allicit, niger *coracias* aut *corvinus* lapis *Raben* *Coracias.* *stein* vocatur. Varii in *nostro tractu* reperiuntur tam colore, odore, quàm magnitudine: item nonnulli armaturâ sunt vestiti, alii vacui; alii rursus gravidi, qui vel terram, vel arenam, vel alium lapidem in se continent, alii non; hi *mares*, illi *famella* à nostris lapidariis appellantur, de quibus ita *Agric.* lib. v. fossil. *Belemnites* (inquit) aut est cinereus aut candidans, aut in rubro niger, qui omnes inveniuntur *Hildesheimi*; ustus vel candidus fit, vel in candido cinereus. Uterq; reperitur inter *urbem & arcem Martaburgum* in marmore atri, quod à nanis appellant, ad sinistram; nam locum illum quondam arsisse alia mulla, præter hujus lapidis odorem indicant; quin aureâ armaturâ non modò *belemnitem* in fossa moeniorum generatum ortu, sed ejus radicem convestit intrinsecus, quæ armatura sine arte mirificè nitet, atq; imaginem instar speculi reddit. *Belemnitæ* autem si confricentur, ex eis quidam olent cornu bovis limatum, aut ustum, ut in marmoris ejusdem odoris commissuris nati: aliqui sine odore sunt, ut reliqui. Diversa verò ipsis est magnitudo. Cum enim maximis esse soleat digiti longitudo & crassitudo, ut in fossa moeniorum repertis, quæ spectat ad septentriones, interdum sesquipedis longitudo, brachii crassitudo.

Kentmannus pag. 34. Septem species habet, ex quibus quatuor priores & septima sive ultima ex nostro tractu sunt, & ita ab eo describuntur: I. *Belemnites ma-*

gnus cinerei coloris, fricatus, olet cornu bovis ustum,
 & terram in se continet candidam, ein-grosser grauer
 Alpschoß / so man ihn reibet / stincket er als gebrant Horn.
 2. *Parvus* ejusdem coloris, terram subcineream in se
 continens. 3. *Magnus*, arenam in se continens, qui
 non olet, quando fricatur. 4. *Parvus*, qui terram can-
 didam in se continet, sed non olet. 7. *Candidus*, quasi
 ustus esset, continet in se lapidem nigrum & durum:
 est optimi coloris, nec multum differt ab odore albi
 succini, gebranter Alpschoß / der wol reucht wenn man ihn
 reibet / ist in der Erden verbrant.

Ego autem sequentes partim in sabuleto, partim verò prope
 antrum, quòd à nanis nomen habet, reperi, quos secundum fi-
 guram & magnitudinem appono.

- I. *Belemnites magnus cinereus*, plenus,
 crustà subcandidà tectus, cum striis,
 quæ à centro usq; ad extremitatem
 tendunt; figura ferè est cylindri parùm
 compressi, fricatus olet cornu ustum.
- II. *Subcinereus ex ampla radice striata in
 tenuem aciem desinens.*
- III. *Ex nigro cinereus, cum radice rotunda,
 non striata.*
- IV. *Parvus, niger & ferè pellucidus, absq;
 rima.*

V. *Fra-*

- V. *Fragmentum candidi quasiusti.*
- VI. *Magnus ex nigro cinereus, passim crusta tectus, terram luteam in se continens.*
- VII. *Cinereus totus pervius, ut stylus possit transmitti.*
 Ein Alpstein/so durch und durch holl.
- VIII. *Cinereus semiconcavus, carie plenus, nihil in se continens.*
- IX. *Cinereus formâ cylindri, alium lapidem splendentem, qui ex eadem materia constat, in se continens.*
- X. *Parvus ex nigro cinereus, terram luteam in se continens.*
- XI. *Cinereus semiconcavus, nihil in se continens, in longitudinem diffusus, cum striis transversis.*
- XII. *Cinereus fortiter compressus, terram candidam & duram in se continens.*
 Ein breiter Alpstein.
- XIII. *Lapis cinereus, continens belemnitas duos minimos & nigros & fragmentum mediocris, quod lapidem ex rufo cinereum in se continet.*

CAPUT XI.

De Aëtite & Ostracite.

Aëtites, *Adlerstein* / est lapis variarum specierum, *Aëtites.*
 alius enim alium & unicum lapidem *callimum* di- *Callimus,*
 ctum in se continet, qui interdum solutus intus
 jacet, & conqvassatus sonat, unde Germ. *Klapperstein*
 vocant, *Schvvenfeld. aëtiten* marem; hic raro apud nos
 reperitur, nostro enim plerumq; adhæret, qvare non
 sonat, & interdum ochrá infectus est; alius plures la-
 pillos perexiguos ochrá tinctos: alius terram seu ar-
 gillam colore variantem, quem vocant *Gaodem,* *Gaodes,*
Schvvenf. aëtiten fæminam *Erde Stein* / & nihil aliud
 est, qvàm aëtites immaturus. *Kircher. mund. subt. tom.*
2. pag. 79. alius terram simul & lapillos. Hi rursus
 variant figurâ, colore, superficie, magnitudine & con-
 sistentiâ. Figurâ alii sunt rotundi, oblongi, triangu-
 lares; alii separatas habent cavitates: Colore alii sunt
 lutei &c. Alii terram vel luteam, vel cineream, vel
 subpurpuream in alveo habent; superficie alii sunt
 glabri, alii verò ex arena crassiore sunt scabri. Ma-
 gnitudine sunt parvi, mediocres, magni, ita ut capitis
 magnitudinem adæqvent; Consistentiâ alii duri, alii
 molles & friabiles, qui interdum calore solis dissipantur.
 Ferè omnes reperiuntur inter urbem & arcem
Steurevvalde in *sabulero*, in qvo etiam sequentes reperti,

1. *Aëti-*

- I. *Aëtites silicem pellucidum candidū & terram luteam in se continens.*
- II. *In superficie cerebro similis.*
- III. *Callinus apud nos in aëtite repertus colore & lavore lapidi bezoardico similis.*
- IIII. *Cordis figurâ cum terra lutea.*
- V. *Duas separatas habens cavitates.*
- VI. *Terram cineream in se continens, ex qua pilosella enata. Anno 1667. d. 19. Junij.*
- VII. *Terram cineream in se continet, ad latus verò habet elegantem impressionem matricis cochlitis striati & tuberculosi.*
- VIII. *Parvus, cui inest terra lutea, cum cavitate exactè refert calceum ligneum Westphalicum, quæm Holschen (quasi Holt Schau) vocant.*
- IX. *Fuscus, mitram Polonicam referens.*

Ostracites.

Ostracites cum *aëtite* affinitatem habet, est autem lapis crustosus & scissilis; testâ superiori ablata, alius continetur lapis in plures scissilis, intercedente semper crustâ, non laminâ, ita ut plures lapides *aëtitæ* uno lapide contineri videantur. *Boet pag. 393.* differt ut *aëtites*: quem ego hîc apposui, planè *aëtita* similis est, nisi quod ex quatuor crustis constet, & in medio terram luteam habeat.

Ostracites aëtita species.

CAPUT XII.

De Cornu Ammonis, Lapide nova luna figurâ & Hephestite.

Cornu Ammonis Zieher Horn / Scher Horn / est lapis *Ammonis Cornu.*
(Plinius p. m. 743. inter sacratissimas Æthiopiæ gemmas refert & prædivina somnia repræsentare promittitur) Saxeæ duritiei, qui effigiem cornu arietini aut bovini in se revoluti repræsentat. Est aliàs *Ammon* Epitheton jovis, qui specie arietis colebatur, unde etiam *Alexander Magnus* quòd Jovis filius credi vellet, cornua arietina assumpsit *Thom. Barthol. de unicorn. p. 26.* Præter *Alexand. M.* etiam alii Potentissimi Reges, ut superbiam & potentiam suam indicarent, in monetis suis, sibi talia cornua addi curârunt, ut Rex Hunnorum & Italiæ hostis *Attila*, qui se flagellum Dei nuncupavit: Item *Lysimachus*, qui in nummo meo æneo, mihi Romæ comparato, & tanquam haud vulgari hîc delineato, Cornu læve ponē aurem reflexum habet.

Lysimachi nummus

Varia autem differentia *Cornuum Ammonis*, quoad magnitudinem & figuram reperiuntur; sunt enim lævia, tuberculosa, nodosa, quæ quasi juncturis coherent, nonnulla etiam armaturâ sunt vestita, nonnulla eâ carenti sequentia hæcenus à me reperta sunt,

- I. *Cornu Ammonis Cinereum & læve.*
- II. *Lapis cinereus, continens cornu Ammonis tuberculosum.*
- III. *Fragmentum cinerei, quod articulatim distinctum est, & quasi juncturis coherent.*
- IV. *Aliud rugis per transversum ornatum, constans ex materia lapidis ætite fulvi, cujus etiam est coloris, pars interior curva & striata est, quæ excipit in revolutione dorsum, & est quasi matrix ejus.*

Lapis nova luna.

Lapis nova luna, à lunæ crescentis & corniculatæ forma, quam repræsentat, vocatur; de quo ita *Agric. lib. v. fossil. in toto* (inquit) *Hildesheimio tractu*, qui longissimi collis speciem præ se ferens à *Mariaburgo* arce per inferiorem urbis partem, pertinet ad *Hasdam* pagum, invenitur *lapis nova luna* speciem habens curvata in cornua,

I

II

III

IV

nua, aurei coloris armaturâ vestitus, modò parvus: mediocriter autem durus, & interdum striatus. Sed eundem aliquando ferrei coloris armatura tegit; aut adamanti similis. Etenim ubi in terra aluminosa reperitur, aut atramentosa, aureo colore splendet: ubi in alterius generis terra, ferro aut simili. Nam alumen & atramentum sutorium permutant ferrum in orichalci colorem, qvi assimilis auro. Ibidem effoditur lapis ejusdem figuræ, sed omni vacuus armaturâ & cinerei coloris: qvi est *Tephrites* apud *Plinium*.

Tephrites.

Hephastites.
Des.

Hephastites in Coryco natus, speculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutilus. Nomen ex eo invenit, quòd in solem additus, aridam materiam accendat, non aliter ac speculum concavum, sulphurata, stramina, sarmenta. Id genus lapides in rubro nigri coloris reperiuntur *Hildesheimii* in *fossa maniorum*, quâ spectat septentriones. In modum verò patinæ excavati sunt, & aureâ armaturâ rutilant: quare & reddunt imaginem, & ob solis radios obversi aridam materiam accendunt. *Agric. l. c.*

CAPUT XIII.

De Hieracite, Perdicite & Ophite.

Hieracites.
Des.

Hieracites, Habicht Stein/ alternat totus milvinis nigricans veluti plumis, estq; similis specie & colore accipitrum mollioribus pennis, quæ ipsis sunt in pectore. Reperitur in nostro tractu, quâ itur versus occasum à mœniorum fossa, in colle ultra flumen

men & citra. Hieraciten dextro femori alligatum
fistere dicunt sangvinem per ora venarum profusum.
Agric. lib. v. fossil.

Perdicites, *Rebhuenstein*/est lapis, qui exprimit striis & *Perdicites*,
colore perdicum pennas, quas item habent in pectore.
idem.

Ophites, *Schlängenstein*/est lapis crustaceus, accedens *Ophites*,
ad formam serpentis, quia squammas habet, ut ser-
pens; sordet omnino, tanquam cornu, *Ruland. lex.*
Alchem. pag 355.

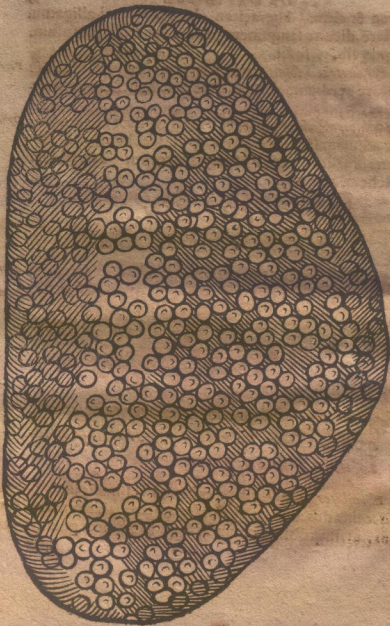
CAPUT XIV.

De Ammonite & Rhombite,

Ammonites seu Hammites, *Rögen Stein*/ex arenis ita *Ammoni-*
componitur, ut ovis piscium, quod ad figuram *tes.*
attinet, similis videatur esse: nitro interdum, *Hammites.*
quod ad substantiam & colorem. Id genus lapides
inveniuntur in Saxonibus, ad *Alfeldam* & *Hildesheimi-*
um, nucis juglandis magnitudine, aliquando etiam ma-
jores. *Agric. l. c.*

Ego satis grandem colore subpurpurascente,
qui ova salmonis refert, inveni in sabule-
to, ut in figura apparet.

Rhombites magnitudine castaneæ vel nucis juglan- *Rhombi-*
dis, candidus, undiq; plenus squamis parvis eminenti- *tes,*
bus, utrinq; obliquis: unde rhombi speciem gerunt,

Ammonites
foss.

quæ lapidi nomen dedit. Quin alterius generis *Rhombites* reperitur in *Galgebergo*. Is longus esse solet digitos sex, latus duos, crassus unum, ipsi figura est *Cylindri* parùm compressi, sed striæ, tam in ferioris, quàm superioris partis ita se intersecant, ut plures in earum medio fiant eminentiæ, quibus omnibus item rhombi est figura. *Agric. l. c.*

CAPUT XV.

De Cochleis & Conchis Lapideis.

C*onchas & cochleas* marinas non solum tractu temporis in lapidem mutari, sed etiam in terræ gremio naturâ ita gigni, apud nos non sine admiratione conspici potest: aliquæ enim reperiuntur, quæ adhuc terrea & friabiles sunt, aliquæ spiritu lapidescente imprægnatæ & paulò duriores, aliquæ verò totæ lapideæ. De harum genesi ita *Agric. lib. iv. de ortu & causis subterraneorum.* *Cochleas* verò (inquit) in faxis repertas calor conclusæ ex materia pingvi & lenta efficere videtur: & ex eadem gignere musculos, murices, conchylia. Sed terra quantò est crassior, quam mare, tantò ea magis imperfecta gignuntur. & lib. v. de nat. foss. dicit: redeo ad eos, quos multos in uno loco, vel in pluribus eadem natura gignit: quales sunt, qui nascuntur in terra glutinosa, quæ est in venis, venulis, commissuris saxorum, testis aquatilium similes. Sed quantò terra est crassior quàm aqua, tantò imperfectiores gignit formas, & quæ animantibus careant,

reant, qvod genus lapides reperiuntur in Germania, in *Hildesheimio* Saxoniae tractu, & in saxum inclusi in multis regionibus.

Strombites.

Strombites, *Schneckenstein* similis est cochleae aqvati-
li: ex amplo enim in tenue, turbinis instar, deficit, in
spiram à dextra tortus. Is interdum est brevis, inter-
dum longus dodrantem, (hic à *Kentmanno* pag. 33. vo-
catur germ. Ein hoher und erhabner Schnecken-Stein/ ille
ein zusammen getruckter Schnecken-Stein) intus candi-
dus, extrinsecus terrae, in qua nascitur, colorem assu-
mit. Reperitur in *Galgenbergi* Lapidicinis, & in nova
urbis parte, cum fodiuntur cellae, in quibus vinum ce-
revisiavè recondi solet. Item *Alfelde* inter speculam
& oppidum petenti Embeccam. *Agric. l. c.*

Ctenites.

Ctenites, *Ramstein* / *steinern Jacobs Muscheln* / striatus
est, omninoq; pectinis effigiem repraesentat. Color
ipsi plerumq; cinereus. In lapidicinis ultra montem
S. Mauriti. id. *Ctenites Hildesheim*. oris ceti figurâ, est
apud *Gesner*. pag. 165.

Myites.

Myites, *Muschelstein* / quia striatus non est, musculi
speciem præ se fert, is duplex, oblongus & pectinis mo-
do rotundus. Hic colore cinereus reperitur in *lapidi-*
cinis, tractus jam dicti: ille modò subfuscus, modò sub-
flavus, effoditur ex fossa moenium, quâ ad septentrio-
nes spectat. *Agric. l. c.*

Onychites.

Onychites ungvibus odoratis, quos Græci nominant
Onychas, ferè similis, tam colore quàm figurâ, in *lapidi-*
cini. id.

Ostracis lapis.

Ostracis lapis, *Ostren-Stein* / ex ostracis, quibus similis
est

est, nomen invenit. Duplex est, major, qui lapidis specularis modo fissilis, effoditur etiam ex fossa urbis: quâ, ut dixi, ad septentriones spectat. Minor, non longè ab *Hannovera* propè Lindam pagum. *Agr. l. c.* Major reperitur etiam in lapidicina *Galgenbergi*, nec à veris ostreis differt.

Porphyroides, *Purpura Schnecken Stein* / *Purpuræ* instar aculeis clavatus, & colore cinereus, invenitur in fossa urbis, sed ut *purpura* turbinatus non est. *Ibidem* alius reperitur, huic non multum dissimilis, veruntamen caret aculeis: strias verò habet tranversas. id.

Conchites, qui in curvis liris, ad scapulas redeuntibus, & aurei coloris armaturâ decoratur, longus esse solet palmos duos, latus palmum. id.

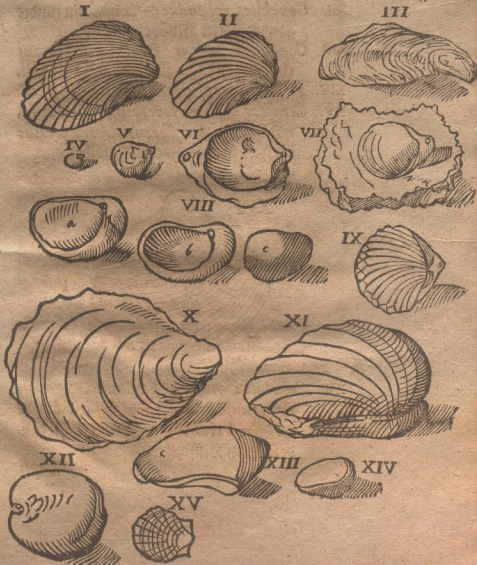
Ego varia testacea lapidea passim reperi, ex quibus rariores saltē apponi curavi.

- I. *Conchites cinereus striatus.* Eine halbe graue steinerne Muschel mit Strichen.
- II. *Alius ejusdem coloris & figura paulò minor.*
- III. *Myites cinereus oblongus* ein halber langer Muschel-Stein.
- IV. *Conchites rotundus subflavus minimus & lavis.* Ein klein gelber ganzer glatter Muschel-Stein.

- V. *Alius ejusdem coloris paulo major.*
- VI. *Myites rotundus, cinereus, lavis, alium in sinu suo fovens, zwey halberunde Muschel & teine inemander.*
- VII. *Lapis subcinereus, cum conchite rotundo, qui partim exstat, partim in eo latet, ein grauer Stein / darinn ein ganzẽ runde Muschel.*
- VIII. *Conchites cinereus & lavis, cum medulla lapidea, qua pro lubitu potest eximi, & iterum imponi. (a) est cochlites cum medulla (b) absq, medulla (c) est ipsa medulla lapidea.*
- IX. *Conchites fuscus, striatus & tenuis testæ, fractus terram nigram in se continet, hic à veris conchis parum differt.*
- X. *Ostracites cinereus & lavis, ein halber glatter Ostrenstein.*
- XI. *Myites Rhomboides subflavus, musculo striato Rondeler: similis. Ein ganzẽ langer Muschel-Stein mit Strichen.*

XII. Con-

- XII. *Conchites rotundus & lavis*, ein runder ganzer glatter Muschel-Stein.
 XIII. *Conchites longus & lavis subflavus* ein ganzer langer glatter Muschel-Stein.
 XIV. *Alius minor ejusdem coloris & figura.*
 XV. *Ctenites parvus cinereus, tenuis testa, non multum differens à vero pectine* ein klein steinern Jacobs Muschel.

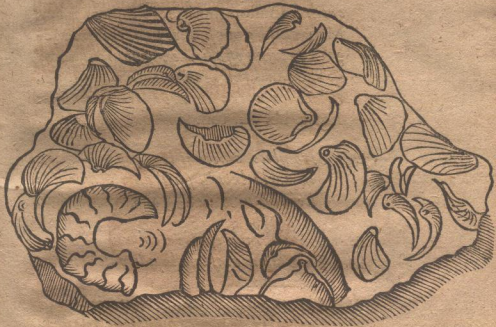
XVI

- XVI. *Conchites magnus, subflavus, rugatus, per transversum enim striae à latere ad latus habet*, eine ganzer umglichter runde steinern Muschel.

Lapis

Lapis Megaricus,

Lapis Cinereus, qui totus ex conchis rotundis striatus & laevibus constat; item Ammonis cornu nodosum in eo conspicitur; Vocatur à Jonston. notit. reg. miner. Lapis Megaricus, quia similes lapides olim Megaræ fuerunt effossi, ex quibus, ut auctor est Pausanias, fuit monumentum Phoronei, & multa opera in urbe Megarensium Agric. lib. vii. foss. vid. fig. pag. 45.

- I. *Strombites cinereus, longus, constans ex materia lapidis satis duri, quo via sternuntur, ein lang grau steinern Schneckenhauß.*
- II. *Alius parvus ejusdem coloris.*
- III. *Fulvus ex materia lapidis calcarii non satis duri.*
- IV. *Flavus satis durus, ex materia lapidis calcarii, ein gelbhaffter langer Schneckenstein / als wenn er doppelt umgewunden wäre.*

V. *Ex*

- V. *Ex rubro flavescente laevis & elegans, non aliter ac si à tornatore factus esset.*
- VI. *Ab illo sub fig. IV. magnitudine saltem differt.*
- VII. *Etiam constat ex materia lapidis calcarii.*
- IIIX. *Strombites brevis (cochlites) est lapis subflavus, cochleae terrestri similis, constans ex materia calcaria satis dura. Ein Stein/den rechten Schneckenhäusern gleich.*
- IX. *Cochlites fuscus non ita durus.*
- X. *Cochlites parvus ejusdem coloris.*
- XI. *Tubulites, est lapis tubulum vermium exactè referens. Ein Wurstein.*
- XII. *Conchites fuscus, longus & laevis cum vermium tubulis, ein steinern lange Muschel/mit steinern Würmen.*
- XIII. *Cochlites fuscus, cum vermium tubulis, ein steinern Schneckenhaus / mit steinern Würmen.*

Lapis

Lapis fuscus per medium in duas partes diffusus cuius altera pars I. exhibet cochleam eleganter striatam & exstantem, altera verò II. matricem ejus, cui in conjunctione cochlea instar formæ includitur. Repertus in sabuleto. Ein brauner Stein/in der mitte voneinander gespalten/ in welches einem Theil sihet eine schöne krause Schnecke/ im andern derselben Form/ kan voneinander/ und wieder zusammen gelegt werden. vid. fig. pag. 49.

Massa lapidea fusci coloris, in qua passim matricæ & cochleæ striatæ, quarum partes partim in ea latent, partim verò exstant, satis eleganter conspiciuntur, adeo ut per uisum sculptoris manu melius non possit exsculpi. (a) sunt matricæ, (b) verò cochleæ. ibid.

CAPUT XVI.

De Trochite & Entrocho.

Trochites.

T*Rochites* Spangen, Räder, Zwerg oder Mühlstein cum lapide judaico (*inquit Agric. l. c.*) cognationem habet, à rota appellatus. Etenim cum ei natura dederit tympani figuram: ejus pars rotunda lævis est, utraq; verò lata, habet quendam quasi modulum, à quo undiq; radii ad extimam orbis partem, quæ ipsis loco est canthorum, procedunt ita eminentes, ut striæ fiant. Multum variat quantitate, sed minimus adeò parvus est, ut maximus decuplo major sit. Maximus verò est latus digitorum transversum: crassus tertiam ejusdem partem, aut amplius. Differt colore: nam aut cinereus est, aut nigricat, aut luteus est. Sed is magis propter contagionem terræ talis esse solet. Intus enim cæteris candidior. Omnis fractus, lapidis judaici instar lævis est, & nitet. Frangitur autem similiter ut ille, in longum, latum, obliquum: in acetum impositus, ut *astroites* bullas agit: atq; etiam reperitur interdum, qui se tanquam *astroites* moveat de loco.

*astroites.**Entrochus.*

At ex trochitis nondum separatis constat *Entrochus*, Spangenstein aneinander. Modò externis, modò ex quaternis, nunc verò ex pluribus. Vicini enim sic inveniuntur conjuncti. Ejus duæ sunt species: aut enim æqualiter teres est: aut teres quidem, sed pars ejus media tumet, utrumq; caput angustius est. Cujus

jus autem trochitæ radii sunt eminentes, in eo, quâ parte duo committuntur, semper inesse cingulum retortum videtur: at cujus humiles, carent cingulo, totiq; læves sunt. *Trochita* verò sic conjunguntur, ut unius radii ingrediantur in alterius strias. Entrochi quidem tumidi trochitæ, plerunq; humiles admodum habent radios. Quin sæpe numero lapis informis reperitur unâ cum *Trochite* & *Entrocho*, rotæ in se continens figuram, quæ in eo quasi quædam radix, trochitis jam abruptis, remansit. Hos autem lapides gignit *Saxonia* ad *Hildesheimium*, ultra montem *Mauritii*, in commissuris marmoris in cinereo candidi, & in terra glutinosa: eadem inter *Alfeldam* & *Eimbeccam*. Trochites calculum frangit difficultati urinæ prodest.

In magna copia à me reperti sunt, ex quibus rariores hic pono.

1. *1 Trochites minimus subflavus. 2 E-*
jusdem coloris major. 3 Cinereus
rota figurâ. 4 Parte mediâ tume-
scente. 5 Rosa figurâ. 6 Candidus
& magnus radiis eminentibus. 7 Ma-
gnitudine priori similis sed duplo cras-
sior. 8 Minimæ columnæ figurâ
Ferrante Imperato apud worm. mus.
p. 70. columnetta. 9 Crassitudine
& longitudine à priori differt: for-

san hic est lapis ille *Judaicus minor*, qui in forma cylindro similis, cujus mentio fit apud *Ruland. Lex. Alchem. p. 283.* Er stehet wie ein fleint Mühlstein. 10 Sunt figura penis absq^{ue} praputio.

- II. 1 *Entrochus parvus ex duobus trochitis constans.* 2 *Trochites ad latus altero junctus.* 3 *Forma mediocris est.* 4 *Nigricans, cujus partes mediae concavae, capita verò tument.*
- III. 1 *Entrochus, ex ternis trochitis, carens cingulo retorto.* 2. 3 *Magnitudine differunt à priori.*
- IV. 1 *Constat ex quaternis.* 2 *Paulò major, ex quibus primus non habet tympani figuram, sed ex ampla radice in aciem abit.* 3 *Ex maximis subcandidis.*
- V. 1 *Ex quinis trochitis, quorum primus caret cingulo retorto.* 2 & 3 *Magnitudine saltem differunt.*

VI. 1 *Ex-*

- VI. 1 *Ex senis candidis, quorum pars media tumet.* 2 *Cinereus, quorum primus habet punctum eminens.*
- VII. *Ex 8, ex quibus supremus fractus, radix verò curva.*
- VIII. *Ex 8 candidis partim crassis, partim aliis alternatim ita conjunctis.*
- IX. *Ex 5 constat; verum superiores duo inaequaliter alteris superinsident.*
- X. *Lapis cinereus cum ctenite, cui adnatus trochites candidus, striatus.*
- XI. *Conchites levis, cinereus, rotundus, qui in medio habet circulum cum puncto, & est radix trochitæ abrupti.*
- XII. *Lapis cinereus varios trochitas & entrochos in se continens.*

CAPUT XVII.

De Encrino & Pentacrino.

E*ncrinos* Estienstein/liliorum effigiem repræsentat, ut *Encrinos.*
 entrochus divisus rotarum. Cum enim angula-
 ta pars una ab altera separatur, utraq; qvina lilia
 ostendit. Nam alterius eminentiæ ingrediuntur in
 alterius strias. Quælibet verò talis pars qvinos habet
 angulos, latera totidem, utrinq; qvina lilia, unde *Pen-* *Pentacri-*
sacrinos Græcè potest dici. Quemadmodum verò *nos,*
 entrochus constat ex multis interdum trochitis, sic en-
 crinos ex multis pentacrinis. Agnascitur autem lapi-
 dibus in rubro nigri coloris, ipse ruffus. Sed ejus
 pentacrinis fractis, est lapidis judaici color, lãvor,
 splendor. Quare obtinet eandem vim medendi
Agric. l. c.

*Ego ad Encrinum refero lapidem, qui ex
 multis aliis parvus & angulatus lapidibus
 constat, cujus eminentia non aliter in alio-
 rius strias inferuntur, quàm cutis, in pri-
 mis in parte anteriore, circa gallinarum
 crura, uti in figura apparet, ubi bini cine-
 rei separati, & alii subcandidi eleganter in
 massam coagulati: materia est lapidis ju-
 daici.*

CAPUT XVIII.

De Pentagono, Hexagono & Tris-
Kadecagono.

Pentago-
nos.
Hexago-
nos.

Pentagonos lapis, fuisse testatur Stein à quinque angulis, quos habet, appellatur: similiter Hexagonos, cui sex sunt anguli. Uterque verò est candidus, plerumque; latus sefunciam, planus, sed in medio habens alveolum, cujus margo, ut in tabula lusoria, undique est altior. At in medio alveolo est punctum, à quo radii ad extremam partem, sicut in trochitis, procedunt, reperitur è regione montis, in quo situm est templum, quod Divo Mauritio sacrarunt, in lapidicinis marmorum Agric.

TrisKade-
gonos.

l. c. Keutman, pag. 36, habet candidum Tris Kadecago-

num

*Pentagoni
maiori*

Minor.

num, id est, tredecim angulorum, & quidem *Hildesheimi-um*, einen weissen Stein von dreizehen Ecken.

Ego duos lapides, qui continent pentagonos, Anno 1667. reperi, quorum primus est lapis rudis, qui ad latus pentagonum habet coloris cinerei, alveolus verò constat ex lapide trochite subcandido leviter striato, quem ambit primum margo angusta pentagona, hanc rursus alia latior & altior, per quinque radios in totidem partes distincta: materia est lapidis trochite.

Secundus est lapis, cui in medio adnatus pentagonus ejusdem figurae & substantiae cum priori, nisi quòd minor sit, color verò subcandidus; non procul ab hoc lapide etiam trochite conspiciuntur. vid. fig. pag. 59.

CAPUT XIX.

De Trabibus Lapideis & Ebena Fossili.

Trabes lapideae

T*rabes lapideae sunt lapides trabibus ligneis, quoad figuram, similes, de quibus Agric. l. vii. fossil. è regione (inquit) arcis Mariaburgi collis est plenus lapide-*

pideis trabibus, quarum capita interdum eminent. Sunt verò perlongæ, acervatim positæ, inq; medio earum terra est, colore nigra: ferro aut altero lapide percussæ, non aliter ac marmor *Hildesheimium*, de quo supradixi, cornu usti virus olent: omninoq; ex eadem materia sunt. Quare cum natura lapides arborum similes procreet, diligenter videndum est, an corticem & medullam aliq; habeant. Quæ si absunt, non stipites in lapides conversi sunt, sed natura fecit lapides stipitum similimos, quales sunt *trabes* istæ *Hildesheimiæ*.

Ebenum fossile, (*Erststücklein*) similiter ibidem de eo in hunc modum scribitur: *Hildesheimii* intra terram aluminosam, est lignum in lapidem mutatum, & in ejus commissuris reperitur *Ebenum fossile*, quod etiam sparsum, in aliorum lapidum cavernis, tanquam in alvo, latere, Theophrastus non ignoravit. Stirps est nigra, foliis & fructu carens, cornu politi modo splendida, solida, sed lævis, omninoq; aspectu similis *Gagati* lapidi, sed naturâ admodum diversâ. Nam *Ebenum* ignem non sentit, *Gagates* accensus ardet, & igni perit.

Ebenum fossile.

Gagates.

CAPUT XX.

De Rebus Petrefactis.

Succus lapidescens (inquit *Agric.* l.vii. foss.) tam is, qui extra terram est cum aqua permixtus, quam qui intra terram latet, res omnes, quibus foramina sunt ejus capacia, vertit in lapides. Harum rerum conversarum varia apud varios auctores exstant exempla; nar-

Succus lapidescens.

*Nidus cum
pullis in la-
pidem mu-
tatus.
scel. huma-
num.
foetus pe-
trificatus.
foetus
Mussipon-
tane.*

rat enim *Albertus Magnus*, suo tempore juxta *Lubecensem* civitatem repertum fuisse *nidum* unâ *cumpullis* arboris ramo innexum & in lapidem mutatum. *skeleton hu- num* in saxum conversum habet *Kircher*. *mund. subterr.* tom. II. pag. 49. *foetum* in utero petrificatum *Barthol.* centur. II. histor. 100. *Mussiponti* anno 1659. infantem lapidescentem in abdomine extra uterum repertum *Strauß.* & *Deusing* de foetu *Mussipontano*. &c. Ipse met teneo frustulum *gammari* caudæ, vertebrae piscis, vermem *Melitensem*, acinum & alia ita petrificata.

*Specus Bu-
manni.*

In *nostro tractu* habemus aquam cum succo lapide- scente permistam, quæ quando materiam terrestrem & subtilem secum vehit, fit ex illa lapis candidus & intus splendens, qui vocatur *stalaçites*, sive *stillatitius lapis*. Germ. *Wassstein* / *Tropffstein*; varias autem figuras obtinet; cum enim aqua ex alto decidit, paulatim in saxeas stirias convertitur, quales in magna copia conspiciuntur in mirabili *specu Bumanni*, vulgò *Baumans Höle* in quem anno 1666. unâ cum famulo meo & homine cuculario irrepsi, ubi in prima concameratione à natura elaborata non procul ab ingressu, & nî fallor, ad dextram inveni fontem (aliàs aquâ limpidissimâ plenum, quam contra calculum vesicæ commendant) propter totius æstatis torridam tempestatem totum exarefactum, quare non potui hujus aquæ portionem mecum efferre, & probare, an vitro excepta & reposita sine foeculenta materia vel sedimentis semper maneret eadem, nec integro anno corrumpereetur, sicuti *Ecstorphius* scribit in Epistola ad *Brendelium*; post rupem illam

illam acutam, quam das Noß vocant, quasi equitans
superfendi, & per angustissimum foramen in aliam
cryptam cum fune me immisi, in qua duas columnas
ex lapide stillatitio crassitie hominis vidi, quæ tamen,
absq; dubio ex malitia erant prostratæ: Ossa inte-
gra non inveni, sed fragmenta in terra calcinata. De
Satanæ illusionibus, quæ aliàs in hoc antro grassari di-
cuntur, nihil vidi neq; audiui.

Huic similis, vel mirabilior est Spelunca ad *Amberg* *Spelunca
ad Am-
berg.*
gam, de qua sequentia refert *Gottfridas* in seiner histori-
sehen Chroniken pag 796. auß Sebast. Franck Keyfers
Chroniken fol. 295. 296. Im Jahr 1535 haben sich auff den
Abend Petri Pauli 25 Bürger und Bürgers Söhne / ent-
weder auß Vorwitz Abentheuer zuerforschen und etwas wun-
derliches zu sehen / oder etwa aus Begierde einen Schatz zu
finden / zusahmen verbunden / in einen holen ungeheuren Berg/
drey Meile von Amberg / einem Gebürg / bey einem Dorff
Prederswind genant / gelegen / zu gehen: zu welchem Ende sie
zween Hauptmänner unter ihnen auffgeworffen / und denselben
geschwöhren / ihren Geheiß zu folgen / und bey ihnen zu leben
und zu sterben. Auff welches sie nach einer Schnur (damit
sie unversehrt den richtigen Weg wieder herauß treffen
können) mit Leptern / Lichtern / Pickeln / auff etliche Tage Es-
sen und Trincken in 900 Klafftern tieff hinnein gingen / und
viel seltsame Sachen gesehen / als Palläste / Bildwercken / Plä-
tze / rauschende stießende Wasser / quellende Brunnen und derg-
gleichen / doch alles finster und lichtloß / ungleich sehr viel un-
geheure grosse Kiesen Gebein / viel todte vermehrsene Körper
unfägllicher größe / deren sie zum Wahrzeichen etliche herauß
ge-
ge-

gebracht. Sie haben viel Irrgänge und Schlupfflöcher gefunden / daß sie etwa alle nacheinander / wie die Schlangen durchkriechen müssen / bald sind sie auff so weite Plätze kommen / daß sie alle 25 neben einander gehen können. Unter andern haben sie Palläste mit selbst gewachsenen Seulen und Bildern gefunden / nicht anders als ob es in den Berg gehauen wäre. Einer unter ihnen / so sich vor dem hinein gehen am aller Festesten gestellet / ist hernach der Allerforschambste / und von den andern flüchtig worden / und halb todt wieder heraus kommen. Ein ander / so viel geweihte Kräuter / Wachs und andere Sachen / den Teuffel vom Leibe zu halten mit sich getragen / ist im Berge mit einem Steine geworffen worden / darüber er sich hart verblutet / und nahend umb ein Auge kommen. Sie haben eine Gestalt eines Weibes gesehen / so solche Wurf gethan. Als sie nun bey 8 Stunden lang im Berge gewesen / und nicht weiter kommen können / sind sie wieder umbgekehret / und ganz erblichen / verstelltet / und scheulichen Ansehens / halb todt wieder auß dem Berge kommen : aber nicht viel Gold und Silber / darzu ihnen vielleicht die Hoffnung gemacht / mit sich getragen.

Sed ad nostrum tractum. In eo ante paucos annos in lapidicina *Galgenbergica* stalactites stiriarum modo è saxis dependebat. Quando verò in commissuris lateribus agglutinatur, ut plurimum inæqualiter protuberat & formam *fluoribus* similem acquirit, sicuti in eadem lapidicina colore ex albo flavescente; in lapidicina calcaria verò, auff dem Knebel / candidissimi sunt & ut *fluores* splendent. Prope *Alfeldam* verò in pago *Lanogen* *Holtensen* est aqua, quæ materiam crassiorem secunda ducit

*Stalactites
similis
fluoribus.*

ducit, quare in lapidem cinereum *topho* similem vertitur, & rotas molendini et alia crustâ lapideâ circumtegit. Apud nos etiam, teste *Agric.* l. c. in terra aluminosa inventum est *lignum quernum* in lapidem conversum: & *ossa animalium* in eadem terra aluminosa orta & in lapidem mutata. *Ego non nisi fragmenta hactenus reperi, quæ tamen apponi curavi.* vid. fig.

A Est medulla ossis porosa in lapidem conversa.

B Est lapis cinereus & durus, cui fragmentum ossis (a) firmiter insertum.

C Frustulum tuberculosum de cortice cornu cervi, spiritu lapidescente imprægnatum.

D Vertebra, cujus lateri particula lapidis cinerei & duræ firmiter adhæret.

A

B

C

D

CAPUT XXI.

De Osteocolla, Enosteo & Unicornu Fossili.

Osteocolla, ossifragus, Bruchstein/ Beinbruch/ Beins *Osteocolla*
 well/ est lapis figuram ossis exhibens, quandoq;
 in se medullam habens friabilem lingvæ adhæ-
 rentem, & facile in liqvore solubilem, quandoq; verò
 nullam. Crescit per arenam formâ interdum coral-
 li, crassitie brachii. Cùm primùm è terra erumpit,
 friabilis est, paulatim magis indurescit. Margæ quæ-
 dam species esse videtur, quæ in talem figuram per
 terram discurrens concreseat. Reperitur prope *Al-*
feldam.

Enosteos Knochenstein/est species osteocollæ: tales, re- *Enosteos,*
 periuntur in lapidicina *Galgenbergica*; sunt autem so-
 lidi, non concavi & variarum figurarum, colore cine-
 reo & ex fusco flavescente.

Unicornu fossile, *Ebur fossile*, *Ceratites*, gegraben Einhorn/ *Unicornu*
 est lapis colore & lævore cornu referens, interdum *fossile.*
 etiam formâ: sæpius tam crassum ac magnum reper-
 tur, ut à nullo unquam animali produci potuerit.
 Substantia lapidea semper, & vel dura, vel mollis est,
 exterius ut plurimum dura, intrinsecus plerumq;
 mollis, alba, lævis, friabilis, compacta, absq; poris, ad-
 stringens, exsiccans, lingvæ firmiter adhærens, odore
 grato; cortex exterior interdum flavescit, cinereus, al-
 bus vel subniger est. *Boet de gemm. & lapid. pag 425,*
qui etiam in nostro tractu reperiri scribit.

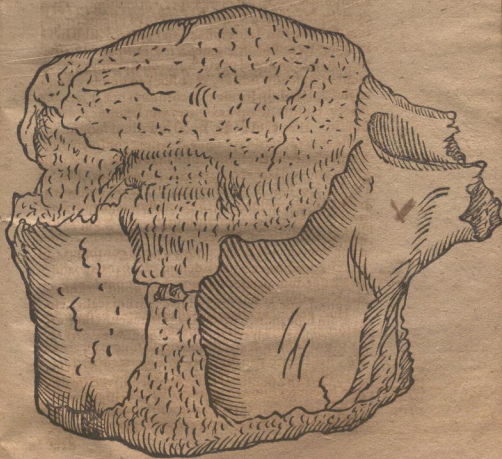
Ab eodem materia & modus generationis his verbis *materia &*
 1 2 *modus ge-*
 expri *nerationis.*

exprimitur; materiam proximam generationis horum cornuum margam vel margæ speciem existimo. Quæ dum lapidescente, & subterraneâ aquâ fluente irrigatur, vel solvitur, lactis instar fluit per terræ cavitates; in quib⁹ si à terra adstante aquæ ferofior pars absorbetur, aut imbibitur, vel præterfluit, tum crassior pars cavitates implendo sistitur, & absumpto humore omni coalescit, lapidifq; formam & cornuum præ se fert, aut margæ tantum, si aqua exiguam vim lapidificandi habuerit. Hæc causa est, quòd interdum hujusmodi frustra crassa, interdum exigua, & tenuia conspiciantur. Verum si lacteus hic humor non in cavitatem, sed in lignum aliquod jam vetustate arefactum incidat, illiusq; corpus jam leve, & porosum subeat, tandemq; vel exhalatâ aquæ tenuioris portione crassior remaneat, tandem coagulata lignum transmutat, ejusq; partes sibi assimilât, ita tamen, ut species ligni nosci, & interdum odor deprehendi possit. Quod ligno contingit, id etiam cornibus cervinis, denti⁹; elephantis, aliisq; quadrupedum partibus, si in hujusmodi loca decendant, contingere potest.

Huc pertinent etiam ossa illa gigantea, balenarum, urforum, & aliorum animantium, quæ in terra à natura producantur & passim sub titulo unicornu eruntur, sicuti ante paucos annos prope arcem Schafffeld *cranium ingens hominis* repertum, & prope *Quedlinburgum* ferè integrum *skeleton animalis* ingentis.

Ipsæ varios dentes teneo naturalibus similes, ex quibus unus *dentem molarem Giganteum* repræsentat.

Balena

Baleae vertebra.

Tempore Illustriss. Ducis Brunsv. & Lüneb. Georgii prope urbem nostram in foro equino, quod vulgò dicitur die Eteingrube/ vertebra Balenæ crassitie hominis robusti, pondo 21 fuit eruta, quam in museo meo servo. vid. fig.

CAPUT XXII.

De Calculis Hominum.

Non solum macro-sed & Microcosmo inesse succum lapidescentem, ex quo in omnibus humani corporis membris producantur lapides, præter multa autorum exempla, etiam apud nos testatur experientia.

Calculus per alvum dejectus.

Hoc elapso enim anno 1668 d. 7 Maji Generosa Matrona, Sophia à Lutzovv, è nobili familia de Wobernovv, per alvū deiecit lapidē ovi colūbini magnitudine pond. unc. & drach. Extrinsec^o parū scaber, circa mediū subcandid^o, cacumina verò maculis subpurpurascentibus erant conspersa, fractus, ut *Belemnites*, radios candidos & splendentes habebat. vid. fig. 1.

Gerast ostentum cor- uis lapideo obditum a gena.

Anno 1666, circa festum D. Jacobi, famina quinquagenaria in oppido *Saxstedt* coepit conqueri de dolore capitis, quem secutus est tumor cum inflammatione in dextra gena, qui tamen indies auctus, usq; dum Anno sequenti 1667 mense februario à chirurgia quodam

dam studioso in ore fuit apertus, quo facto effluxit pus sanguine mixtus, sequenti verò die, nî fallor, extracta fuit materia dura, lapidosa, cinerea & tuberculosa, quæ paucos post dies ad me delata; Ego verò cum propter levitatem dubius essem de materia calculi, dissecai & inveni, quòd esset *Cerasti osiculum cortice lapideo & tuberculoso obductum*, uti in figura V. videre licet; quo viso admirari satis non potui, quamvis simile exemplum ex *Barthol. histor. 85 centur. 4* mihi esset notum; ut autem aliquid certi experirer de causa hujus mirabilis lapidis, ipsam foeminam ad me venire jussi, & inquisivi, num forsan in juventute in platea lapsu vulnus accepisset, quod se nescire aiebat. Cum enim in opinione sim, quòd forte fortuna ibi jacuisset osiculum cerasti, & per vulnus in genam transisset, quo postea sanato per aliquot annos ibi latitasset, & tractu temporis cortice lapideo obductum fuisset, magis me confirmat, quòd possint tales res (sicet sit rarum) absque suppuratione, inflammatione & gangræna non solum per aliquot menses, sed etiam annos in corpore nostro permanere. Narrat enim *Kircher. mund. subter. tom. II pag. 344* ex *Leone Allatio* de homine Hispano, qui autumnali tempore ex arbore intra spineta lapsus, multo tempore malè sentiebat, potissimum verò dolorem se sentire aiebat inter costas, & quemadmodum lustranti nullum tumoris aut livoris vestigium apparebat, ita quoque malum tantopere non curavit: accidit tamen, ut verno tempore malum crescens aliquod tuber ostenderet, & inter paucas hebdomadas ita cresceret, ut

cum

*plan'a ex
costis cu-
jusdam va-
sa.*

cum tumore quoq; nescio quid ramosum, & tandem *plantæ perfectæ* rudimentum excerneret, tanto incremento, ut æstivo tempore quotannis forfice luxuriantem propaginem tondere necesse fuerit: tentatum fuit sapius, quâ scarificationibus, quâ incisionibus radicem plantæ extirpare, sed frustra: radices enim non tantum per costas, sed & per coxam ipsam ulq; in femur diffuderat, donec tandem radice musculis tendonibusq; implicatâ mortem homini intulerit. Ipse teneo spinam dimidii digiti ferè longitudine, quæ per tres menses absq; inflammatione & dolore cuidam rustico anno 1656 in musculû dextri pollicis fuit inserta, postea vero à Patre meo est extracta.

*Lapis ex
passo.*

Anno 1666 in Autumno cujusdam agricolæ filia, puella 10 annorum, accepit tumorem parvum & durum in sinistra parte nasi, quem cancerum esse putabant; cum autem Pater meus aliter judicaret, & absq; periculo posse aperi, factum id, & *lapillus* parvus extractus fuit. vid. fig. III.

*Calculus
ex gena.*

Anno 1665 d. 24 Februar. Reverend. Dn. Henricus Engelbertus Euttringhausen Ecclesiæ S. Crucis Canonicus accepit tumorem in sinistra gena, qui cum adhibitis remediis mollesceret, Pater meus in ore eum aperuit, & multum pus cum foetore effluxit, cum verò comprimeret, exiit *lapis* ex candido ad flavedinem tendens pond. drach. f. vid. fig. II.

*Calculus
vesicae.*

Vulgares quidem sunt renum & vesicæ calculi, admiratione tamen dignum, quod Anno 1645 d. 6 Julii circa noctem Filius Stren. & Nobil. Dn. Theodori Mey-

Meyer, hujus civitatis supremi militum præfecti, annos circiter 13 natus *calculus* oblongum phaseoli fere magnitudine pond. scrup. f. cum acerbissimis doloribus per canalem emisit. vid. fig. IV.

Hic lubet etiam referre historiam lapillorum, qui *lapilli magici* fascinatione ex sinistro oculo fuerunt producti. Anno 1661 Puella Margareta, anno ætatis 13, Conradi Brandis pistoris filia in pago Banteln / cum magno dolore tumorem accepit in parte sinistra temporum, ex quo postea, & quidem ex oculi angulo provenerunt lapilli aliquot vulgares, quo facto cessit tumor, donec rursus alii lapilli, vel etiã priores, nisi in pyxide probè servati fuerant, præstigiis fuerunt immixti, quod interdum aliquoties in die fuit factum, & spatio, nisi fallor, trium hebdomadum plures quàm ducenti incantatione magicâ ita fuerunt producti. Quatuor, quos à puella ipse accepi sub fig. VI. infra apposui. Tandem ope P. P. Capucinorum, ut dicitur, fuit sanata.

Veteres contra fascinationes infantum, inprimis quæ vetularum aspectu, contactu & verbis fiebant, ridicula & turpicula adhibuerunt *amuleta*, de quibus *Tomasinus* de donariis ac tabellis votivis pag. 85. Tanta verò (inquit) puerorum apud veteres cura erat, ut, (quod notat *Plutarchus*) ad avertendam aciem malignam, ac fascini plenam, iis turpicula res quædam in collo suspenderetur, teste *Varrone* de ling. lat. lib. VI. quam formâ genitalium virilium fuisse satis ostendit *Priapus aeneus* uncinulo in ejusmodi usum paratus, *Priapus aeneus*, quem in Musæo illustr. viri D. Casparis Thuillerii, nu-

per Christianissimi Regis Galliarum ad Sereniss. Remp. Venetam Legati videre licuit. Fascinum enim vocabatur pudendum virile, quod depelleret fascinum, cuius averruncus erat Fascinus Deus &c. Et Roderic. à Castro Medic. Politic. lib. IV. cap. I. de fascinat. pag. m. 207 ait: si bene precamur iis, quos cum laude & admiratione intuemur: aut si quid turpiculum pueri gestent, in quod visus fascinantis intendatur, & vim amittat: ita solent ossicula quædam pueris appendi, & ex gagate manuum digitis duobus cum pollice sic insertis, ut exprimant illam figuram, quam Hispani vocant *Higa*, aut ex *Isatide*, vel *nilo*, tantillum affricant: aut si summo manè surgenti quis digitos prædicto modo intendat. &c. *Talem manum ex nitidissimo ebore Roma ab antiquario accepi, cuius iconem apposui, vid. infra fig. **

- I. *Lapis per alvum dejectus.*
- II. *Lapis ex sinistra gena.*
- III. *Lapillus ex sinistra parte nasc.*
- IV. *Calculus una cum urina excretus.*
- V. *Lapis Cinereus (a) tuberculus plenus è dextra gena fœmina, fractus (cd) ossiculum cerasi (b) in se continebat.*
- VI. *Lapilli magici.*
- * *Fascinationis antiquum amuletum.*

*

SECTIO QVARTA
DE FONTIBUS NONNULLIS,
QVI PRÆTER VULGARES IN
NOSTRO TRACTU RE-
PERIUNTUR.

CAPUT I.
DE SALINIS.

Salina:

Salina sunt fontes, ex quibus aqua jam sale imbuta extrahitur, ac postea coctione in salem vertitur; Quomodo autem fontibus *sal* accidat, hac ratione fieri putat *Kircher*; in mund. subterr. tom. I. pag. 301. Ubicunq; (dicit) sunt aut montes salini, aut glebæ *salsugine* refertæ, sit ut plurimum, ut rivi subterranei hujusmodi glebas transeuntes, *salsugine* imbuantur, qui postea in fontem erumpentes, fontem salinum efficiunt; horum tres in nostro tractu sunt: unus in oppido *Salsliebenhall*/secundus in *Salsdetfurt*/tertius inter urbem nostram & arcem *Pöppenburg*/ qui tamen jam est inveteratus.

CAPUT II.
DE FONTIBVS ANNONÆ
CARITATEM PRÆV-
CIANTIBVS.

Fontes reperiuntur non nulli, qui interdum aquâ sunt plenissimi ut exundent, interdû verò toti exarescunt,

scunt, unde quando fluunt annonæ caritatem, quando
 verò fluere cessant, ubertatem prænunciant. Talis ab
 omni ævo celebris fuit, qui non procul est à monte
Galgenbergico, & vocatur der *Ohrschlump* / item alius *Ohr-*
 prope pagum *Himmelsthür* / quem vocant den *Hunger-*
brunnen. Quomodo autem hoc fiat *Kircher*. in mund. *Hunger-*
 subterr. tom. 1. pag. 289. has rationes affert, quando *brunnen*.
 dicit: imaginare tibi sub terra puteum, intra quem per
 occultas rimas, aut per hydrophylacium quoddam
 aqua paulatim, quibusdam temporibus plus, non nul-
 lis minus se se infinuet, certis verò temporibus etiam
 ultra constitutos terminos exuberet, quod tamen non
 fit, nisi humidissimâ certorum annorum constitutio-
 ne: tunc enim per puteum aqua paulatim ascendens
 successivè multiplicatarum aquarum impulsu exun-
 dabit, quod uti consequenter fit, in tota aliqua Regio-
 ne, dum humiditate partim pluviarum, partim subter-
 ranearum cavernarum exuberantia, terra intus tota
 humectata, fons verò stagnantibus aquis oppletus, hy-
 dropicam quandam & malignantis naturæ constitu-
 tionem acquirit, qua sementis herbarumq; vigor
 suffocatus in putredinem abit: ita quoq; sterilitatem
 rerumq; penuriam sequi necesse est; cuius signum est
 fontis exundatio fluxusq;. Iterum si quandoque an-
 ni successerint insigni ariditate & siccitate pollentes,
 tunc aqua partim à solis siderumq; æstu attracta, par-
 tim in ascensu suo internâ ariditate consumpta fon-
 tem non permittit fluere, quod fit, quando aqua intra
 intimos putei recessus, terminum non exceßerit; tunc

idem fieri in campis, censendum est, quod in puteo, humore toto, terræ siccitate consumpto; unde ipsa veluti phthisi quadam infestata, sementes, herbae, segetes humore destitutæ deficient, sterilitate sequente; cuius signum est, aqua intra puteum recessus. Tam excessus itaq; quam defectus aquæ, sterilitatem annonæq; caritatem ex dictis rationibus inducunt. Si verò temperata fuerit annorum constitutio, tum quoq; puteus iste mediocritatem quandam unâ eum campis sectabitur, quam ubertas consequetur, & segetes, prata, plantarumq; germina benigno & proportionato nutrimento vegetatæ, uberi rerum proventu luxuriabunt, & tanto quidem majori, quanto aqua mediocritatis puncto propius accesserint. Atq; hanc causam esse dico, cur nonnulli fontes sterilitatem fluxu suo & exuberantiâ indicent; ubertatem verò, si à fluxu destiterint, non illo quidem extremo, sed qui mediocritatem quandam humore suo attingat. Hactenus Kircher.

CAPUT III. DE FONTIBVS MALE OLENTIBVS ET LE- THIFERIS.

IN *Hildesheimio* (inquit) *Agric. lib. 1* de natur. eorum, quæ effluunt ex terra, duo sunt fontes malè olentes: quorum alter ad arcem *Steuerevvaldam* effluit ex marmore.

more, olente putidi ovi virus; gustu svavis, nec infalubris, sed si quis jejunos cum biberit, rufus cit marmoris triti odorem exhalantes. *Alter fons in Hildesheimio Sulphuratus* (Schwefel-Brunn) à jam dicto abest ad mille pass. juxta *Hafdam pagum*, qui odorem foedum emittit; qualis est pulveris bombardæ extincti. Odor ille ei, qui longè abest à loco, indicat fontem. Saporem etiam habet odori non dissimilem. Aqua istius fontis lapides in alveolo rivuli jacentes limo obducit; qui densus & exsiccat sulphur est. Et in lib. III dicit: ab hinc duo & viginti annos in *Hildesheimio* ad *Hafdam pagum* fons cum erumperet, totam vicinitatem sulphuris foetore complevit.

Schwefel-
Brunn
bey der
Häfer
Mühlén.

Sunt etiam *fontes*, quorum aquæ venenosa & lethifera materia mixta sunt, ita ut etiâ vaporibus suis ratione materiae, tum animalibus, tum hominibus mortem inferant. (quod vulgus asperit *An Basilisæ* fieri credit) vid. *Kircher*, Mund. subterr. tom. I. pag. 280 *Sachs*, Ampelograph, pag. 167. *Fehr*, de Schorzon. pag. 161.

Anno 1661 d. 25. Septembr. etiam apud nos triste habuimus exemplum; cum enim Dn. Frid. Ludovicus Brandis, Patricius apud nos primarius & Senator, in ædibus suis auf der *Osterstrassen* fontem renovari curaret; & post exhaustam aquam, operarii etiam proluviem exhaurire vellent, quatuor eorum ab exhalationibus noxiis sunt interfecti.

Æmulatur hos vapores cerevisia recens, & inprimis nostra ex tritico & hordeo, quam *Brenhanam* à primo ejus coctore *Hannoverano* vocant, cujus vapores

80   **SECTIO IV. DE FONTIBUS.**
in fermentatione aliquoties ante aliquot annos in
cellis cerevisiariis apud nos homines suffocavit. Sed
nolo in his esse longior, quin potius relicto fonte mor-
tis, me converto ad fontem vitæ **JESUM CHRIS-
TUM, Cui sit Gloria & Laus.**

F I N I S.

KODAK GRAY SCALE

C

Red-Filter Negative

Cyan Printer

M

Green-Filter Negative

Magenta Printer

Y

Blue-Filter Negative

Yellow Printer

.10

.20

.30

.40

.70

.80

1.00

1.30

1.60

1.90

black

D-color

white

cyan

violet

magenta

primary red

yellow

green

KODAK COLOR CONTROL PATCHES

These colors have been selected as representative of those inks commonly used in photomechanical reproduction.